

FRAGMENTUM EX LIBRO DE MYSTERIIS ECCLESIAE.

Dedicatio.

Anglia quo fulget, quo gaudent præsule claro
Londoniæ, quo Parisius scrutante sophiam
Florebat studium: Basis aurea, fulgide Fulco,
Firmæ justitiæ : Mystera suscipe sacræ
Ecclesiæ, studio distincta metroque Joannis.
Tutius ut veniant in apertum iudice tanto
Mystica, Parisius licet hæc recitata probentur,
Exposcunt subtile tuum pie pastor acumen,
Qui sacer instituis sacros et sacra ministros.

Mystera Ecclesiæ.

Est domus ecclesia Domini. Summus faber illam
Ex petris vivis, quadris pariterque rotundis

A Construit in cœlis, et amoris schemate iungit
Fundamenta locans. Pes et basis est, petra Chr[ist]i.

Circumstat paries populus gentilis, hebræus.
Christo fundatus per partes quatuor orbis.
Sancti quadrati lapides sunt, celte (35) polii.
Quadrata stabiles virtute, poloq[ue] parati
Artificis summi prædocto pollice. Quorum
Quidam portantur, nec portant : simpliciores
Sunt isti : Portant, portantur : sunt mediocra
Sunt et portantes, non portati : Tamen hi sunt
Sancti, quos Christus ad cœli sidera portat.

FRAGMENTUM LIBRI DE ORTHOGRAPHIA.

Si quis in ecclesia legis usquam verbum diva,
Ut vites vitia, sis doctus in orthographia.
Inspice si prosum, me ne fac invidiosum
Invidiæ mete. Nec laudem quero poetæ,
Quamvis sit rarus. Ne sit mihi sensus avarus.

Non sic detenta mihi tradita quinque talenta
In te spes Christe mea figitur, ut liber iste
Per te completus sit, te fulsimine fretus,
Cum sit scripturæ fons omnis littera jure.
Principio quod sit de se tractatio possit, etc.

(35) Celtes est quoddam instrumentum aptum ad scindendum lapides. Ita glossa ms. ad h. l.

AB ANNO MLVI

RUFINI *ms, b. p.* INCERTÆ SEDIS EPISCOPI DE BONO PACIS LIBRI DUO

(R. P. Bernardi PEZII *Bibliotheca ascetica*, tom. IX, Ratisbonæ, 1726, in-12, pag. 5.)

MONITUM.

Nihil ascetæ dulcius, nihil magis necessarium pace, qua interiori qua exteriori, utpote sine qua pietatis studium nec feliciter suscipi, nec diu admodum constare potest. De hac agunt duo, quos præ manibus

habes, Rufini episcopi Libelli, quibus pleraque omnia continentur quæ quidem a mediæ ætatis scriptore de bono pacis dici poterant. Stylus nonnullis locis obscurus et involutus est tum vitio codicum, tum sæculi sui, undecimi scilicet a Christo nato, quo floruisse Rufinum certum est ex ejus epistola nuncupatoria ad Petrum abbatem, qui ad Cassinensis monasterii præfecturam anno 1056 assumptus, eamdem Frederico mox anno sequenti cessit, teste Leone Ostiensi lib. II *Chronici Casinensis*, cap. 92 et seqq. Cujus vero sedis episcopus hic Rufinus fuerit, diu multumque, sed frustra, quæsi, nullo ejus nominis episcopo in Ughelli *Italia Sacra* alibi occurrente, qui quidem Petro abbati Casinensi coævus esse potuerit. Opusculum ex codice Tegernseensi trecentorum annorum exscripsit vir humanissimus A. R. D. P. Bonaventura Pergoffer, asceta Tegernseeusis, cujus apographum deinde cum alio quopiam, recenti manu ad fidem cujusdam codicis Bambergensis exarato, necumque ab eruditissimo viro Jo. Friderico Schannato pridem communicato, a quo tamen posterior libellus aberat, contuli.

LIBER PRIMUS.

INCIPIT EPISTOLA.

Ad venerabilem Cassinensem abbatem in opusculo De bono pacis a magistro Rufino edito.

Sanctissimo Patri, et domino ac benefactori suo permaximo PETRO, Dei gratia venerabili Cassinensi abbati, RUFINUS, tam humilis quam inutilis episcopus et indignus, tranquillitatis optatæ ferias promereri.

Cum ante paucos hos dies propter quamdam occupationem domesticæ necessitati consciam, cœnam altius distulissem, intra nigras tandem noctis tenebras recumbentibus mecum aliquibus fratribus, vestræ beatitudinis epistola supervenit, quæ ipsi quidem mensæ læti luminis splendorem attulit; sed paratis jam pulmentariis acrioris saporis miscuit condimentum. Eminebat enim ibi dignationis vestræ petitio exigens quam ardentem, ut ea quæ De bono pacis ad instantiam venerabilis Sorani episcopi sparsim vulgoque tractaveram, vobis in unius libri corpusculum doctrinalis coarctarem; quateus a discordantium causarum tumultibus, quibus tam provida quam pia sollicitudine sæpe interesse cogimini, aliquando respirantes, ipsum libellum Pacis haberetis præ oculis, qui de pectoris vestri sacrario omnia priorum rixarum vestigia lectus evereret, et intima vestræ mentis præcordia, velut cujusdam prati viriditas perfectus animaret.

Quæ nimirum præceptio non indifficilem mihi molestiam perplexitatis iniecit, timenti ne aut inobedientiæ reus essem, si tanti Patris jussa contemnerem, aut temeritatis nota perurerer, si ad rem omnino meis imparem viribus accessissem; ut videlicet pinguis hujus tarditas ingenii et enormitas labii non dolati celebrioris materiæ volumen cederet, cælandum capitulis et titulis rubricandum. Sed inter istas dubietatis angustias melius demum visum est ut præsumptionis neglecta calumnia, injunctum mihi opus aggredi non vererer, sciens me crimen ingratiudinis incursum, si per aliquem modum vobis inobsequens fierem, a quo tam multa, tam grandia, tam opportunissima impetrare jam merui solatia pietatis.

Vestris igitur imperiis primitus subsecundans,

A artificialem hanc paginam De bono concordia, et operis et temporis succincta brevitate, descripsi, quam mox venerabilitatis vestræ statui manibus offerendam, obsecrans vehementer et per Deum totius bonitatis obtestans, ne compilamentum istud ante vulgetis in publicum quam illud sagaciter perquiratis, ut si aliquid in eo castigabile reperiri forte potuerit, vel vos ipse clementi charitate corrigere, vel mihi remittere dignemini corrigendum.

Explicit epistola.

CAP. I. — De sacramento hujus nominis Pax.

De bono pacis integram volentibus habere notitiam, ordinarium est ut primo de rei nomine, postea de re nominis doctrina proponatur. Nomen ergo hujus boni Pax dicitur, quod utique vocabulum æternæ Trinitatis egregium exprimit sacramentum. Hoc enim nomen declinatur quidem, sed in pluralitatem non deflectitur, discretam illam in Deo subim�ginans unitatem. In qua scilicet et discretio personarum est, et unius ejusdemque naturæ simplicitas observatur. Sicut igitur hoc nomen in tribus permanet litteris et alia littera est P, alia A, alia X, quæ sunt una dictio non resoluta in pluralem numerum (non enim paces dicimus), sic et deitas in tribus personis consistit, ut sit alia persona Pater, alia Filius, et alia Spiritus sanctus. Qui tres non plures essentiæ, sed una essentia, unus deus sunt.

P, quia prima littera est, Patrem innuit; A, quæ media, Filium; X, quæ in ultimis ponitur, Spiritum sanctum quamproprie repræsentat. Porro duplici ratione P Patris personam insinuat. Prima ea est, quod hujus nomen, scilicet pater ab ea littera incipit. Secunda, quia cum duæ litteræ sint, quæ labia compressa discopulant, videlicet P et B, dum impressius [f. compressius] ad formandum P quam B labia ipsa stringuntur, expressiori sono se ad effusionem ejusdem vocis aperiunt. Sicut ergo in ista littera magis panduntur labia, ut vox ipsa formata proferatur: sic omnia, quæ prius in abditiis divinx dispositionis quasi sonus vocis, corde conceptus, latuerant, formari et velut aperiiri per creationis officium inchoarunt. Cujus creationis auctoritatem

Scriptura Patri potius consuevit ascribere, cum ab ipso facta omnia commemorat. Unde Apostolus ad Corinthios ait : « Unus *Deus* Pater, ex quo omnia. »

Item *A* similiter ex duplici causa Filium credatur ostendere. Primum, quia vocalis est, id est per se sonans, et Filius per se visus et cognitus est. Secundo, quia hæc littera ante omnia litterarum elementa prima est; et Filius primogenitus ante omnem creaturam. Sicut autem ante omnem creaturam est, ita et post omnem creaturam. Est enim *A* et *Ω* primus et novissimus, unde Primogenitus et Unigenitus appellatur: Primogenitus, ante quem nullus existit; Unigenitus, post quem nullus erit.

Ut autem conceptio hujus nominis impleta permaneat, tertia littera, scilicet *X*, duabus præcedentibus adtaxatur. Quæ personam Spiritus sancti per geminum modum præfiguratur, videlicet per naturam vocis et ordinem dispositionis. Per vocis naturam, quia duplex consonans est, in quo merito Spiritum sanctum indicat propter duplicem, quæ in eo intelligitur, consonantiam charitatis: unam, per quam Patrem Filio; alteram, per quam creaturam conjungit Creatori. Est enim, ut doctor Augustinus divinissimus tradidit, est, inquam, Spiritus sanctus amor utrumque conjungens nosque subjungens per ordinem dispositionis, quomodo hæc littera tertia est a fine, hoc est antepenultima. Duæ enim tantum post istam in abecedario sequuntur *Y* et *Z*. Harum ergo trium litterarum *X* prima est, per quod illa mysterii forma concipitur, quod cum tres sint rationabilium spirituum species, videlicet incircumscribibilis, circumscribibilis, sed non circumclusibilis, circumscribibilis pariter et circumclusibilis. De his tribus Spiritus sanctus primus est, scilicet incircumscribibilis spiritus; circumscribibilis, sed non circumclusibilis, spiritus angelicus; circumscribibilis pariter et circumclusibilis, humanus. *Y*, quod ab uho plantario incipiens, in duos postea ramos deducitur, angelicus spiritus est, bonus utique creatus; qui postea in aversione quorundam et aliorum conversione divisus apparuit. *Z*, quod obflexiori caractere scribitur, spiritum notat hominis, quem cum Deus, juxta Ecclesiastem, simplicem rectumque condiderit, ipse postmodum anfractuosis et infinitis tentavit se quæstionibus immiscere.

CAP. II. — De re nominis.

De rei nomine brevi consideratione præposita, jam de re nominis tractatus adjungatur, eo videlicet distensior, quo res quælibet omni suo nomine perrennior habetur. Pax igitur generalissime demonstrata, rei naturalis est qualiscunque tranquillitas, sive concors aliorum inter se numero differentium habitudo. Et primus quidem terminus pacem adimitat singulis omnium; secundus vero eam licet non singulis, multitudini tamen plurium et universitati contribuit singulorum.

Adeo autem magnum dulceque est ipsum bonum

pacis, ut nemo tam perditus tamve efferus sit quin obtinere hoc bonum appetat et gaudeat de obtento. Esi enim perique, sicut testis est Paulus, sine affectione, sine fœdere sint, nullum volentes cum aliis vel humanitatis affectum vel commercium adunare concordia, qualem Cacus, illum semihominem, et Timonem Atheniensem fuisse referunt, nullus tamen est, qui apud se ipsum habere pacem non diligit, dum concussionem suam, perturbationem et inquietudinem convincitur exhorrire. Quo fit, ut etiam qui bella volunt, pacem cupiant per bella mercari. Nam et illi qui pacem, in qua sunt, perturbari desiderant, non pacem oderunt, sed eam pro suo malunt habere arbitrio commutatam.

Non solum vero creature rationales, sed etiam rationis expertia et quæcunque naturaliter sunt, pacem appetunt et pacis amant sinibus inveni. Imo, secundum magnum Dionysium, nihil existentium erit, quod ab omni pacis penitus unitate deciderit. Quod enim omnino inquietum, et multum et illocatum est, neque est neque in existentibus. Cui sententiæ concinit quod Latinorum instructor nobilis scripsit. Nullo modo naturæ, inquit, essent, si non qualicunque pace subsisterent. Ut autem doctrinæ cupidis scientia tanti boni familiaris influat, rudem hanc et indigestam pacis materiam per membra distinguamus.

Sciendum itaque est, quod pax, juxta divinæ Scripturæ canonem, in species octenas dividitur. Est enim pax Dei ad se, pax Dei ad homines, pax angelorum ad se, pax angelorum ad homines, pax diaboli ad se, pax diaboli ad homines, pax hominum ad se, pax hominum ad homines.

CAP. III. — De pace Dei ad se.

Pax Dei ad se ineffabilis quædam est unitatis communio inter Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quam ex his tribus articulis, scilicet identitate essendi, unanimitate volendi et auctoritate individui operis, conjectamus. Non enim essentia differunt, nec voluntate dissentiunt, nec opere diversantur. Hæc pax, sicut omni tempore prior est, sic et omni sensu superior invenitur, de qua Paulus ad Philippenses ait : « Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras. »

Pax hæc pelagus quietis est, abyssus tranquillitatis et fons omnis concordia, creaturis divinitus impertita. Unde et prænominatus Græcorum philosophus, in prædicto tertio libro, cum ipsam laudibus anagogicis favoraret, archisynagogam pacem nuncupare eam voluit : « Ipsa enim, inquit, est omnium adunatrix et omnium consensus et connaturalitatis genitrix et operatrix. » Proinde et omnia ipsam appetunt, partibilem eorum multitudinem, convertentem in totam unitatem, et civile universitatis bellum adunantem in æquiformem cohabitationem participatione divinæ pacis. Et ideo Psalmista ad hanc respiciens pacem dicit : « Inquire pacem et

sequere eam. » Summa enim hæc pax hic ad meritum quaerenda est, ut ibi ad præmium valeat inveniri. Unde alibi: *Quærite Dominum et confirmamini, quærite faciem ejus semper.*

CAP. IV. — *De pace Dei ad homines.*

Pax Dei ad homines, vel potius inter Deum et homines, est divinæ præceptionis et humanæ obedi-tionis in unum concursio, dum videlicet quod Deus præcipit, humana parata est obedientia adimplere. Cujus pacis Apostolus meminit, cum proponit: « Justificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum. » Quam etiam omnibus, quos in epistolis salutavit, optavit dicens: « Gratia et pax nobis a Deo. » Hæc pax in primis est violata parentibus, quando Creatoris sui contemnentis imperium, di-

bolli confederari legibus maluerunt. B
Oppositus est tunc inter Deum et hominem durissimus inimicitarum paries, murus scilicet peccatorum, quæ Deum nobis non tantum incontingibilem, sed etiam invisibilem reddiderunt, juxta quod peccatoribus impropere Isaias: « Iniquitates, inquit, vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis. » Unde et Job in voce talium conquerens simul et querens dicit ad Dominum: « Cur faciem tuam abscondis et arbitraris me inimicum tuum? » O quantum malum! quam intoleranda bellorum discrimina, rupto hujus pacis fœdere, protervus prævaricator incurrit! Quia etiam sic associatus diabolo bellum indixit Deo *tendens*, secundum testimonium viri sancti Jobi, *adversus Deum manum suam et contra Omnipotentem se roborans*, idcirco Dominus, zelo meritissimæ indignationis commotus, omnem armavit creaturam ad ultionem inimicorum, dum in interitum rebellis servi non solum virtutes angelicas, sed etiam irrationabilia et muta elementa velut quorundam armatorum militum auxilia convocavit. Inde dicitur: « Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos. » « Revelabunt enim, sicut alterius Scripturæ miraculum comminatur, revelabunt cæli iniquitatem ejus et terra adversus eum consurget. » Quod fieri sæpe conspicimus et dolemus, dum præter pestilentiæ morbos, præter terræ motuum ruinas, præter ictus fulminum, allisiones grandium et furias procellarum, quibus nonnunquam in nos ipsa elementa desæviunt, jam ubique fere et terra, quæ parens omnium mortalium dicitur, solitam maternæ pietatis ubertatem subtrahit, et cælum gratiam refrigerantium denegat pluviarum. Et hoc utique nobis, qui primo prævaricantium in Deum odia refricantes, Creatoris nostri præcepta procurata malignitate despiciamus.

Hanc elementorum sævitiam prævaricaturæ legem Moyses imprecabatur, cum diceret: « Percutiat te Dominus egestate febris et frigore, ardore et astu et aere corrupto ac turbine et persequatur, donec

A pereas. Sit cælum, quod super te est, æneum, et terra, quam calcas, ferrea. Det Dominus imbrem tuæ terræ pulverem, et de cælo descendat super te cinis, donec conteraris. »

Enimvero quia divinæ miserationis hoc erat propositum, hominem videlicet, quem manus ejus plasmaverat et fecerat, per has inimicitarum molestias castigare, non perdere, corrigere non damnare, ideo cum venit tempus beneplaciti Deo, clementissimus Dominus, non requisitus a nobis, ipse a nobis ea quæ pacis sunt requisivit. In qua videlicet pacis requisitione, non externum nuntium, non etiam familiarem sibi archangelum delegare voluit, sed Filium suum unicum in mundum misit, qui interventu suo harum inimicitarum maceriam solveret, et pacem inter nos et Deum melioribus conditionibus reformaret. Fuit itaque Christus inter Deum et hominem mediator et reconciliator; mediator in nativitate, reconciliator in morte. Mediator enim recte esse quis non poterit, nisi qui cum utroque dissidentium congermanam habuerit qualitatem. Christus igitur vere, cum natus est, inter nos et Deum factus est mediator, dum talem nostram assumpsit naturam, quæ et per plenitudinem virtutum esset Deo similis, et per humanorum susceptionem defectuum nobis non absimilis videretur.

Reconciliator vero ideo in morte factus creditor, quia tunc demum hostiam reconciliationis obtulit et beatissimi ligni stylo veteris debiti chirographum interlevit (1), sicut Paulus testatus est ad Romanos: « Cum, inquit, inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus. » Et iterum ad Ephesios: « Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum, medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua: legem mandatorum decretis evacuans, per crucem interficiens in semetipso inimicitias. » Quod et Propheta satis expressit, cum ait: « Disciplina pacis nostræ super eum, et livore ejus sanati sumus. » Iste paries inimicitarum est ille murus, quem in Christo Propheta tacite humiliandum inuit, et idcirco facile transcendendum: « In Deo, inquit, meo transgrediar murum. » Ut autem hic Deum non aliud quam Dei Filium intelligeres nominatum, de ejus continuo incarnationis mysterio subjicit: « Deus meus, impolluta via ejus, » his verbis intemeratæ Virginis uterum tanto tempore ante prævidens et commendans. Inde est quod nato in carne Domino hujus pacis restauratio hominibus per angelos conclamatur: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. »

Quinimo et ipse idem veniens carne Dominus locutus est hanc pacem in plebem suam et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad ipsum. Quam et postmodum resurgens a mortuis toti mundo in discipulis offerebat, cum diceret: « Pax vobis, Sicut misit me Pater, et ego mitto vos, » videlicet

(1) *Cod. Tegern. delevit.*

ut sicut ego in mundum missus pacem mundo reddidi, ita et vos a me missi estis, quibus evangelizaveritis, hujus pacis ministri sitis dicentes : « In quamcunque domum intrabitis, pax huic domui, » ut in vobis mundus vere completum intelligat, quod olim per organum propheticum cantabatur : « Quam pulchri super montes pedes evangelizantium bona ! » Hujus pacis pactum cum Deo quisque reformare cognoscitur, cum abrenunciare diabolo et pompis ejus in ipso conversionis suæ primordio pollicetur. De cujus pacti prævaricatione dolenter Propheta dicit : « Vidi non servantem pactum et tabescebam. »

CAP. V. — *Quomodo pax Dei ad homines melioribus sit conditionibus reformata.*

Pulchre vero melioribus conditionibus hanc pacem diximus reformatam. Hæc enim pax priore universalior, affluor et æternior est. Fuit siquidem istius pacis in præcedentibus patribus aliquantula reformatio, ut puta in Abel, ad quem Dominus et ad ejus munera legitur respexisse, et in Enoch et Noe, uterque quoniam, sicut scribitur, cum Domino ambulavit. In Abraham quoque, de quo dicitur, quia « credidit Abraham Deo et reputatum est ei ad justitiam, et amicus Dei appellatus est. » In ipso etiam populo, qui de hujus patris lumbis progignitur, gente videlicet Hebræorum, hujus pacis revivuisse amicitia eatenus videbatur, ut ipse Dominus generationem illam populum sibi peculiarem faceret, eumque filium suum primogenitum appellaret juxta illud Exodi : « Filius meus primogenitus Israel. »

Sed certe particularis, et non universalis hujusmodi pax erat. Non enim hujus pacis pignora omnibus, sed illis tantum vel illis patribus, et uni tantum populo præstabantur, divino per hunc modum eloquio exprimente : « Dic domui Israel, dic domui Juda. » Tunc enim notus tantum in Judæa Deus erat, in Israel tantummodo magnum nomen ejus, et ibi in pace factus est locus ejus et in Sion duntaxat habitatio ejus.

Reconciliatio vero pacis, quam mediatoris Christi dispensatio procuravit, omnibus omnino promittitur et offertur, secundam quod ille loquitur in Propheta : « Creavi fructum laborum pacem, pacem his qui longe, et pacem his qui prope. » Quam etiam diviniæ pacis universitatem et Petrus notavit, cum dixit : « In veritate comperi quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum et operatur justitiam, hic acceptus est illi. Verbum misit filiis Israel annuntians pacem per Jesum Christum. Hic est Dominus omnium. »

Affluor quoque amicitiae vinculo in hujus reformatione pacis, quæ per Christum facta est, Deo refoderari homines meruerunt. Nam cum prius in quibusdam Patribus tantum amici Dei fuerimus, nunc per mediatorem Christum, qui carnem nostram deitati suæ unire dignatus est, non tantum amici Dei, sed etiam ejus fratres et proximi obti-

numus veraciter appellari. Quod in psalmo et Evangelio eum legimus profitentem : « Sicut primicum et sicut fratrem nostrum ita complacebam. » Et : « Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galileam. »

Denique non indigne pacem istam æternam priore posuimus. Pactum enim illius pacis, quod prior populus conciliatus Domino videbatur, quod scilicet per patriarchas, per legem, per prophetas cum eis inierat, culpis eorum merentibus, irritum factum est, et pax qua sibi eos paterno favore conjunxerat dissoluta, juxta quod unum ex eis legimus conquerentem : « Irritum factum est pactum, et projecit civitates, non reputavit homines. » Item in Jeremia : « Ne, inquit, consoleris eos, quia abstulit pacem [meam a populo isto, ait Dominus. Hujus autem pacis fœdus, quod mediante Christo Deum Ecclesia statuit, sempiternis manet legibus confirmatum, quemadmodum in Ezechiele sponso dicitur : « David servus meus, hoc est, Christus, est princeps eorum in perpetuum, et ejus interventus, subaudias, percutiam illis fœdus pacis, pacem sempiternum erit eis. »

CAP. VI. — *De quadam alia pace inter Deum et hominem.*

Est et alia quædam pax secretior, inter Deum et hominem diviniæ Scripturæ testimoniis innota, cum videlicet spiritualis vir bona merita virtutum præmiorum subjicit majestati, æstimans pariter hujus temporis nullo modo condignas esse se lauream gloriam, quæ revelabitur in nobis. De cuius pacis forma, et bello quod hanc pacem prævenit illa parabola Domini tenebatur : « Quis rex iturus committere bellum adversus alium regem ? Nonne scilicet prius computat, si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se ? Absque rogat ea, quæ pacis sunt. »

Rex adversus alium regem bellum parat, cum aliquis se salvandum suis meritis reputat. Sed certe non salvabitur talis rex per multam virtutem suam. « universæ enim justitiæ nostræ in conspectu Dei, secundum Prophetam, sunt quasi pannus menstruæ. » Cum decem millibus tunc Deo quis obicit cum operum merita superbus jactat ? Sed Deus qui cum duplicato numero contra eum venit, quamvis vix in solo paratum opere, de opere simul dicitur et cogitatione. Dum itaque adhuc per dilationem judicii longe eum credimus, legationem sibi precum mittamus, rogantes ea quæ pacis sunt, et dicentes : « Ne intres in iudicium cum servo tuo, Domine, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. »

CAP. VII. — *De pace diaboli ad se.*

Simplicium aurium offensam metuens, pacem diaboli ad se nullam dicere, nisi eam molantem a Domino invenirem : « Cum fortis armatus constitit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ possidet. »

Hæc pax diaboli aliud nihil erat quam secunda generis humani possessio, quam videlicet pacem diabolo non propriæ virtutis potentia, sed ignaviæ nostræ stoliditas comparavit. Timidus est enim diabolus; qui, si ei resistitur, continuo fugatur, secundum quod Jacobus ait: « Resistite diabolo, et fugiet a vobis. »

Sed antequam rex altissimus Jesus Christus per dispensationem carnis diabolo bellum indiceret, nemo qui sibi resisteret comparebat. Omnes enim in jus clientelam declinaverant. Non erat qui faceret bonum, non erat usque ad unum. Ideo in quadam pacis securitate sibi ea facta sunt, quæ jure cœperat tyrannico possidere, donec ferocior eo superveniens pacem ipsius rumperet, et tam atrium ejus quam domum funditus spoliaret. Atrium autem domus diaboli vita carnalium est; domus ejus, infernus. Sicut enim in domum intratur per atrium, sic per carnalem vitam pertingitur ad infernum. Ut itaque prosperius domum suam diabolus possideat in atrio se custodem locat, quia idcirco carnalem vitam suggerere nititur, ut abundantius de perditorum numero infernus repleatur. Quam dissimilis pax ista diaboli ab ea, quam primo posuimus, pace Dei! Illa enim summe bona, hæc summe pessima; illa, sicut prædiximus, fons est omnis sanctæ concordiæ, hæc vena omnis discordiæ homini nocitura.

CAP. VIII. — De pace diaboli ad homines.

Deinde diaboli ad homines pax est diabolicæ pravitatis et humanæ voluntatis vitiorum intercessu concordatio. Quam pacem sermo notat propheticus, loquens in vocibus perfidorum: « Percussimus, inquit, fœdus cum morte, » hoc est, diabolo « et cum inferno fecimus pactum, et ideo flagellum inundans, cum transierit, non veniet super nos. » Cum enim videris quempiam diaboli satellitio fœderatum, ejus per omnia votis alludere, dilatare videlicet linguam in maledicta et turpia, et indulgere luxuriæ, adolere libidinem, cupiditatem incendere, iracundiam inflammare, noveris talem hominem fœdus pepigisse cum morte, id est diabolo, qui, quoniam hujusmodi in nullo sibi contrarium conspicit quasi pacem cum eo colit, nec tentationibus eum aggrediens nec afflictionibus sternens. Quem si interdum sursum oculos erigere velle subsenserit, ut, quæ æterna sunt, jam appetat, jam delicias odiat, jam honestatem induere, justitiam amare, amplecti continentiam, et luxuriam fugere meditetur, turbata statim istius modi pacis lege totis irarum stimulis recedentem persequitur. Mille adversus eum machinis, mille sævitæ utitur argumentis, quibus ipsum ab arcta via quæ ad vitam dirigit, ad amplam retrahat quæ ducit ad mortem.

Quod olim in filiis Israel sub Pharaonis jugo laborantibus typice monstrabatur. Ex quo enim per Moysen sollicitatus est Pharaon, ut populum dimitteret, duris eos cœpit operum angariis fatigare. Hoc idem in Evangelio expressius signabatur, ubi dicitur

A de lunatico, quia cum vidisset Dominum, statim spiritus conturbavit eum, et elisus in terram volubatur, et Domino jubente exclamavit, et discerpens eum exiit, quia sæpe dum converti ad Dominum post peccatum volumus, amplioribus a diabolo cruciatibus impugnamur.

Talis pax diaboli ad hominem requies est et somnus Behemot, qui « sub umbra dormit in secreto calami in locis humentibus. » A quo utique sopore eum excitant et ad pugnam provocant, qui virtutum studiis jam quærere Deum parant. Unde Job de ipsis agens dicit: « Maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan. »

CAP. IX. — De pace angelorum ad se.

B Propositæ distinctionis series exigit, ut post illa, quæ de pace Dei vel diaboli dupliciter diximus, de pace angelorum ad se, hoc est, inter se, quod expedit, disseramus. Pax, quæ inter angelos esse creditur, est concors in Dei venerationem, cognitionem, dilectionemque progressio, et gradualis quædam ad inferiora suggestio. De qua pace Scriptura beati viri (Job xxv) non tacuit: « Potestas, inquit, et terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus, » hoc est in angelis.

Prima siquidem et maxima discordia inter angelos extitit, quando Lucifer, qui mane oriebatur, divinitatis apicem invadere cogitavit dicens: « Ponam sedem meam ad aquilonem et ero similis Altissimo. »

C Tunc enim « factum est prælium magnum in cœlo, Michael et angeli ejus præliabantur cum dracone, et draco pugnabat et angeli ejus, et non prævaluerunt, neque locus amplius inventus est eorum in cœlo. »

Nam projectus est draco ille magnus, qui vocatur diabolus et Satan, projectus est, inquam, in terram et angeli ejus cum eo missi sunt. Prælium vero istud, quod inter angelos fuit, non putandum est factum materiali ferro, sed intellectuali studio, non commissione armorum, sed contrarietate affectuum, dum, quantum diabolus et ejus complices per typum superbiæ contra Deum erecti sunt, tantum Michael sibi que similes per humilitatis devotionem regis æterni subijci imperiis elegerunt. Et ideo istis in cœlo sublimius quam prius fuerant, remanentibus, illi exclusi sunt, in terræ hujus ultima corruentes.

D « Omnis enim qui se humiliat exaltabitur, et qui se exultat humiliabitur. »

Illis igitur, qui causa discordiæ fuerant, sic cœlestium [cod. Tegern. cœlestibus] finibus exturbatis, isti, tranquillissimæ deitatis semper vultibus assistentes, æternæ pacis adinvicem gaudiis perfruuntur. Hujus pacis concordia in illis duobus cherubim aureis signabatur, quos Dominus in oraculo ponendos censuit mutuis se vultibus in propitiatorium respecturos. Per cherubim namque omnis conventus angelicæ militiæ velut a parte totum ostenditur. Hi mutuis se vultibus in propitiatorium dicuntur aspicere, dum concordissimis animis in illius supercœlestis hierarchiæ participium creduntur anhelare.

in duobus vero id præfigitur quod omnis concordia amica parilitatis est, quæ ante per numerum binarium explicatur. Hoc idem refigurari putandum est in cherubim alteris, quos Salomon sic in medio templi statuit, ut invicem alis contingentibus jungerentur. In alis, quibus ad alta volatur, virtus supernæ contemplationis innuitur. Alas ergo suas Cherubim, hoc est angeli, jungunt, quia de divinæ essentia veritate unum idemque penitus sapiunt.

Quod autem in descriptione hujus pacis gradualem ad inferiora suggestionem posuimus, in hunc evadit sensum : quod videlicet, cum juxta excellentissimum Dionysium tres sint angelicæ hierarchiæ; prima, quæ seraphim, cherubim et thronos; media, quæ potestates, dominationes et virtutes; ultima, quæ principatus, archangelos et angelos continet : ita et hæ sunt summæ artis ordinatione dispositæ ut prima hierarchia, tanquam ea quæ sine medio divinis obtutibus hæret, qualiter inferiora hæc administranda sunt, ab ipso fonte lucis principaliter hauriat, a qua postea media, et a media ultima, quæ sint facienda condiscat. Unde et prima hierarchia, purgare, illuminare, perficere; ultima, purgari, illuminari, perfici dicitur; media vero, utriusque decorari habitudine prædicatur.

CAP. X. — *Quæstio super hac pace.*

Movebitur autem hic quispiam quomodo æternam inter se pacem habere angelicas virtutes dixerimus, quas in Daniele certare contra se invicem audimus. « Ego veni, inquit unus angelus, propter sermones tuos; princeps autem Persarum, » id est, angelus prælatus illi genti, « restitit mihi viginti et uno diebus. Et ecce Michael unus de principibus primus venit in adjutorium meum. » Et paulo post : « Nunc revertar, ut præliar adversus principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. »

Sed sic tradit Pater Gregorius : « Tunc angeli veniunt contra se quando subjectarum sibi gentium vicissim merita contradicunt. Nam sublimes spiritus, eisdem gentibus principantes, nequaquam pro injuste agentibus decertant, sed eorum facta juste judicantes examinant. Cumque unius cujusque gentis vel culpa vel justitia ad consilium supernum ducitur, ejusdem gentis præpositi obtinuisse vel non obtinuisse in certamine perhibentur. Quorum tamen omnium est una victoria, sui super se Opificis voluntas summa, quam dum semper aspiciunt, quæ obtinere non valent, nequaquam volunt. »

CAP. XI. — *De pace angelorum ad homines*

Pax angelorum ad homines, id est inter angelos et homines, est in divini famulatus obsequium similitudine officiorum coimaginata concordia et in eadem celestis patriæ, velut cujusdam civitatis jura facta conscriptio, sicut Paulus meminit ad Hebræos : « Accessistis, inquit, ad Sion montem magnum et civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem et

A multorum millium angelorum frequentiam et Ecclesiam primitivorum, qui scripti sunt in cælis. » Et rursum alibi : « Nostra autem conversatio in cælis est. »

Sicut autem pacem inter Deum et hominem mediator Christus restituit, sic et ipse inter angelos et homines mediante crucis mysterio pacem fecit, quemadmodum ad Colossenses scribitur : « Quia in ipso, » hoc est, in Christo, « complacuit omnia plenitudinem habitare et per eum reconciliare omnia in ipso, pacificans per sanguinem crucis, quæ in terris et quæ in cælis sunt. » Inde est quod in Testamento Veteri angelos ab hominibus adoratos legerimus, post Dominicæ Incarnationis mysterium hominem se adorare volentem angelus prohibet : « Vide, ait, ne feceris; conservus enim tuus sum et fratrum tuorum. »

Merito autem hanc pacem similitudine officiorum « coimaginatam concordiam » diximus. Sicut enim angelorum ita sunt discreta officia, ut prælatum est, quod alii superiores, alii inferiores, alii constituti sunt mediis, omnes tamen juxta ordinis sui dignitatem, concordibus regi suo stipendiis militant, sic et inter nos, cum alii prælati sint, alii subditi, alii prælationis simul et subjectionis professionibus ceaseantur, omnes secundum sui gradus ordinem unitis animis et studiis summo Domino famulantur. Quæ utique præessendi et subessendi distantia, tam in hominibus quam in angelis, tunc evacuabitur, cum finis mundi erit, cum Christus regnum Deo et Patri tradiderit. Tunc enim, juxta Apostolum, evacuabit omnem principatum et potestatem et virtutem. Tunc pax hæc inter nos et angelos ad plenum consummabitur, cum scilicet nihil in nostra natura esse poterit quod a natura discohæreat angelorum. Ubi etiam corpus, quod nunc animale est, spirituale creditur surrecturum, ubi nulla unquam erit generatorum corruptio, nulla generatio corruptorum. « Non enim nubent ibi neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo. »

CAP. XII. — *Descriptio triformis pacis homini ad se.*

Ecce de pace, quæ est in superioribus, tractavimus; deinceps ad eam quæ habetur in inferioribus, id est pacem quæ est hominis ad se et hominis ad hominem, sermonis intento convertatur.

Pax igitur hominis ad se ipsum, trigemina varietate distinguitur. Una enim malorum est, alia bonorum, tertia beatorum. Pax malorum est carnis et mundi male blandiens eis prosperitas. Pax bonorum, est bonæ conscientia læta securitas. Pax beatorum, est rationis et sensualitatis in delectatione supernorum perfecta consensio.

CAP. XIII. — *De pace malorum ad seipsos,*

De pace malorum quærere poteris ab Asaph : « Zelavi, inquit, in peccatoribus, pacem peccatorum videns, quia non est declinatio morti eorum, nec firmamentum in plaga eorum. In laboribus hominum non sunt; et cum hominibus non flagellabuntur. »

Quam pacem Dominus in Judæis improbabat et A exprobrabat, cum diceret : « Quia si cognovisses et u, et quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi. » Hanc et Job sub forma conquestionis describit dicens : « Quare impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis? Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba et nepotum in conspectu eorum. Domus eorum securæ sunt et pacatæ, et non est virga Dei super illos. Bos eorum concepit et non abortivit; vacca peperit, et non est privata fetu suo. Egreduuntur quasi greges parvuli eorum, et infantes illorum exsultant lusibus; tenent tympanum et citharam, et gaudent ad sonum organi. Ducunt in bonis dies suos, qui dixerunt Deo : Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. »

Non absimilibus verbis et David ait de filiis alienis : « Quorum, inquit, filii sicut novellæ plantationes stabiliti a juventute sua, filii eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi. Promptuariorum eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oves eorum fetosæ, abundantes in itineribus suis, boves eorum crassæ. Non est ruina maceræ, » tantaque quietis securitate donantur, quod « non est transitus neque clamor » ullus turbidus « in plateis eorum. »

Quam pernicioosa est hæc pax, in qua carnis voluptas mundique felicitas blandis quidem, sed dolosis legibus homini fœderantur, quam, inquam, pernicioosa et quanto adumbrata præstigio! Non est enim vera hujusmodi pax, quæ videtur, aspectus nostros eludens, et in sua semper nece grandescens. Nam cum peccatores cernuntur incolumes, cum videntur prædivites, cum multis suspiciuntur populis dominari, nec in mundo usquam apparet, quem timeant, putantur habere pacem. Sed pax ista cum conscientia semper litigat, contendit intrinsecus, et cum hostem non habet, secum ipsa decertat. Sunt enim impii, sicut sermo tractat propheticus, quasi « mare fervens, quod quiescere non potest. » — « Non est pax impiis, » dicit Dominus. Pax hujusmodi non tantum possessoribus suis laqueus captionis est, sed etiam aliis perditionis occasio, informis videlicet in fide Christianis, qui cum vident bonos adversis deteri, malos autem prosperis favorari, Deum vel de iudicii iniquitate insimulant, vel humana hæc non curare blasphemant, de quibus loquuntur Proverbia : « Aversio parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet eos. » Homini autem hanc pacem habenti nimis est amara mortis memoria, juxta quod Sapiens ad ipsam mortem legitur exclamare : « O mors, inquit, o mors, quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis! » Sicut econtra qui hanc pacem, id est carnis prosperitatem odit, adventum mortis diligit. De quibus vir justus dicit agens de his qui spontaneam animæ amaritudinem patiuntur : « Qui exspectant, inquit, mortem, et non venit, quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer, cum invenerint sepulcrum. »

Oscula vero hujus pacis sunt oscula meretricis, cujus labia favns distillans et nitidius oleo guttur ejus; novissima autem illius amara sicut absinthium, et acuta quasi gladius biceps. Ut non immerito huic paci illud Ezechiae valeat applicari : « Ecce, ait, ecco in pace amaritudo mea amarissima. » Pacis etenim hujusmodi possessores, quia vitæ suæ non credunt, et si pax forte sit in circuitu, ipsi tamen intra se timidis semper sibi contrariis suspicionibus contrixantur, sicut scriptum est : « Sonitus terroris semper in auribus ejus. » Et cum pax sit, semper ille insidias suspiciatur. Nam sicut liber Sapientiæ protestatur, « timida est semper nequitia. » Et iterum alia Scriptura dicit, quia « fugit impius nemine persequente. » Rursum de his ait Dominus in Levitico:

B « Dabo pavorem in cordibus eorum et terrebit eos sonitus folii volitantis. » Quod si forte ex his aliqui tam liberis inveniantur prosperitatibus feriari, ut universa de corde timoris exstirpata sollicitudine, et in totum interiori oculo decæcato, omnia libita licita reputent, nec hujus pacis gaudiis se unquam æstiment vacuandos, cum repente huic phantasticæ ac momentanæ paci disturbatio vera æternaque successerit, eo infelicius quo improvidentius pax ista suos deseret amatores. « Cum enim, secundum Apostolum dixerint : pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus sicut dolor in utero habentis, et non effugiet. »

C CAP. XIV. — De discordia, quam reprobi in natura sua apud inferos patientur.

Hic interitus præsentis lucis privatio est animæque perditio, quam animæ simul et corporis damnatio subsequetur, ubi illi, qui beati hic vanæ pacis successibus videbantur, jam vere miseri pacem quærent et non invenient eam apud se, hoc est, in natura propria certaminis passuri molestiam, qua gravior et amarior nequeat cogitari. Irremediabilis enim ibi rixa pœnæ et carnis, interminabilis pagna doloris et corporis, ubi passio sic naturæ, sic natura adversa est passioni, ut nullius, eorum victoria talis colluctatio sopiatur, ubi cum ipsa natura corporis vis doloris sic certat, sic litigat ut alterum alteri nunquam cedat. Hic enim quando hujusmodi conflictus est, aut dolore vincente sensum adimit mors, aut natura superante dolorem agritudinis restitutio eliminat [cod. Bamb., delimitat] sanitatis. Ibi autem et dolor permanet, ut affligat; et natura perdurat, ut sentiat, quia utrinque ideo non consumitur, ne pœna finiatur, juxta quod scriptum est quoniam « laborabit in æternum et vivet in finem. »

Hujus tam divisæ quam invisæ dissensionis malum notare Dominus forsitan voluit apud Isaiam (2). « Et pugnabit vir contra fratrem suum, et vir contra amicum suum, et civitas adversus civitatem, et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus. » Ad cujus rei mysterium et illud proficit quod Joannes

(2) Sequentia omnia usque ad ea verba, de crudeli servo dixit, etc., desunt in cod. Bam.

in apertione secundi sigilli vidit, quia illi qui sedebat super equum rufum, scilicet Christo, qui humana carne vestiri voluit, illi, inquam, datum est, ut sumeret pacem de terra et invicem se interficiant homines, et datus est ei gladius magnus. Hanc Ægyptiorum pacem, quam ipse Dominus ante diremerat per apostolos, postea divortio non minore disjecit; « misit sagittas suas et dissipavit eos, fulgura multiplicavit, conturbavit eos, » sicut in uno eorum, videlicet Paulo, licebit advertere, qui hujus iniquæ pacis concordiam, sicut in Gestis apostolorum legimus, sapientissimo calliditatis argumento dissolvit. Sciens enim quod persequentium se una pars Sadducæorum existeret, altera Pharisæorum, exclamavit in concilio: « Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum. De spe et resurrectione ego judicor. Et cum hoc dixisset, facta est dissensio inter illos, et soluta est multitudo. Sadducæi enim non dicunt esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum. Pharisæi autem utrumque fatentur. » Ecce qualiter ad hujusmodi vocem Pauli contra invicem reproborum turba disjungitur, concilium dissipatur; dumque in duas partes tumultuantium multitudo dispellitur, Paulo evadendi facultas aperitur. Eripiuntur enim justī, dum dividuntur injusti. Propter quod et in mari Rubro, dum in duas partes unda dividitur, electorum populo ad terram promissionis iter explicatur.

Inde est quod ille, qui elongavit fugiens, tunc demum se salvum fieri a tempestate sperat, si male confluam unitatem Deus dividat: « Expectabam, inquit, eum, qui me salvum faceret a pusillo animo et tempestate. » Quod ut fiat, « præcipita, Domine, eos, et linguas eorum divide, » sicut gigantum, quos [ut] prædiximus, labia dividisti. Et de crudeli servo dixit, quia videlicet « venit Dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua nescit et dividet eum. » Tunc enim nequam servus apud se videlicet dividitur, cum per diversa contrariaque discernitur, cum in infernis et moriendo semper vivere et vivendo semper mori miserrimus courgetur, sitque hoc ei intolerabilius de morte, quod ipsa mors semper est sine morte.

CAP. XV. — *De pace conscientie, quam hic boni possident.*

De pace quam mali habent apud se, documento præposito, jam de pace honorum, id est quam quilibet justus habere intra se creditur, dissertatio subjungatur. Huic paci, sicut præmisimus, lætæ conscientie securitas titulum laudemque dispensat. Læta autem tunc vere est conscientia, cum ei, quem defendit acerrime, blanditur etiam de virtute. Non enim læta conscientie securitas est, vituperabilia fugere, ni et ad laudabilia studium accendatur. Nam ut dicitur, abstinere a malo vitat poenam, bonum facere meretur palmam. Quod conscientie blandimentum expertus fuerat, qui dicebat: « Gloria nostra hæc est testimonium conscientie nostræ. »

De hac pace conscientie loquens Psalmigraphus

ait: « Pax multa diligentibus legem tuam, Domine, et non est illis scandalum. » Ubi per scandalum conscientie offendiculum debere intelligi nullus divinatorum peritus voluminum ignorabit. Tunc autem multa est pax legem Dei diligentibus, cum non solum pro innocentie bono securi sunt a supplicio, sed etiam pro virtutis merito læti præmium præstolantur. Quam pacem Paulus Colossensibus optabat, cum diceret: « Et pax Christi, » id est, quam Christus habuit et dedit habere, « exultet in cordibus vestris. » Hanc pacem mali non habent, quos nec bona conscientia sibi conciliat, nec mentis tranquillitas serenat. Pro cuius absentia pacis peccator simul et poenitens ingemiscit: « Non est, inquit, pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. » Ubi per ossa naturales animæ virtutes, quæ fortes contra peccata esse debuerant, innuntur.

Sed quam magna multitudo supernæ dulcedinæ, quam prompta viscera divinæ pietatis! Tantum enim pacis beneficium, quod per multas diaboli insidias peccator perdiderat, per unam cordis compunctionem [cod. Teg., per unum cordis compuncti spiritum], per unam oculorum lacrymulam reconquirat. Ad quod demonstrandum illud de Evangelio nobis sufficiat pro exemplo. Quid enim ibi peccatrici femine de hac pace dictum est? quomodo legis? qualiter sibi poenitenti a Domino responsum audis? « Fides, ait, fides tua te salvam fecit, vade in pace. » Pax ista a pace illa malorum, o quantum disjungitur? quam contraria differentia ab illius pacis natura separatur? Illa enim pax tumultuosa est, hæc quieta; illa vanida, hæc sincera; illa tristior, hæc jucundior; illa trepida, hæc secunda; denique illa æternum parit supplicium, hæc perpetuæ salutis gloriam nobis promeretur.

Pulchre pacem istam sinceram, quietam, securam jucundamque prædixerim. Nihil enim pax ista, nihil vanitatis, nihil habet dolositatis admistum. Tenax est enim sinceritas et veritatis semper conscientia, et cum fallatur aliquando, fallere tamen ipsa non novit. Inde est quod ille qui veritas est, cum iudex omnium residebit, solius conscientie, quæ mentiri non poterit, testimonium acceptabit, sicut dicit Apostolus: « Testimonium reddente illis conscientia ipsorum. » Quieta est hæc pax, nullis attonita rumoribus, nullis agitata tumultibus, nullis afflictionibus conturbata, quia ut si tribulatio carnis circumsecus obstrepat, si mundi rabies forinsecus sæviat, hujus tamen possessor pacis animus, beatæ quietis semper otis potietur. Quod Habacuc breviter adnotavit dicens: « Requiescam in die tribulationis meæ. » Et Dominus ad discipulos: « Hæc, inquit, locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, cum in mundo pressuram habebitis. Idem quoque et Michæas pulchro quodam schemate prædixit: « Et erit, inquit, ipse, » scilicet Dominus, « nobis pax, Assyrius cum venerit in terram nostram et calcaverit in domibus nostris. » Assyrius, qui Latine dicitur *arguens*, diaboli præformatur imaginem. Arguere enim accu-

sare est: Et quis magis accusatoris est dignus cognomine quam ille in quem vox triumphantium depromitur angelorum. « Quia projectus est, inquit, accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. In terra nostra et domibus, » in quibus calcet Assyrius, carnis nostræ domicilia figurantur. Tunc ergo nobis est pax, cum Assyrius in terram nostram venerit et calcaverit in domibus nostris, quia diabolus etsi corpus sancti viri affligit vel perimit, æternæ tamen pacis requiem nunquam tollit. Unde illud de Proverbiis sapientis: « Non contristabitur, inquit justus, quidquid ei acciderit. » Ideo autem pax hæc, Dominus dicitur, quia non nisi per ejus gratiam pax istius modi obtinetur.

Secura deinde est hæc pax, in qua velut in arce quadam mens posita adversæ dominationis terrores despicit, minas despuat, contemnit ferociam, et omnem omnino contrariæ fortitudinis velut stipulata computat sævitatem. De qua securitate illud Salomonis intelligitur: « Justus quasi leo confidens absque terrore erit. » Hujus pacis securitate fretus erat, qui dicere poterat: « Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum, et si insurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo. » Ad quam pacis securitatem et Petrus respiciebat, cum diceret: « Quis est, qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? » Est enim mens justis velut sublimior pars mundi, quæ cælo confinior in nubem non cogitur, in tempestatem non agitur, non versatur in turbidum, non mugiunt ibi tonitrua, non sæviunt fulmina, flamina non jurgantur. Sic et beatus animus, cujus conversatio in cælis est. Tanto enim jam virtutis culmine subvectus eminet, ut nullis unquam minarum fragoribus, nullis terrorum nimbis [cod. Teg., imbribus], nullis bellorum diluviis ejus possit firmitas concuti, serenitas obnubi, tranquillitas perturbari.

Denique jucunda hæc pax est, quæ videlicet quo magis ad prospera contrahitur et ad adversa profusus dilatatur, gaudens in damnis, exultans in periculis, subsannans supplicia, deridens mortem. Unde resonat vox illa gratifica: « In tribulatione dilatasti me. » Hanc pacis jucunditatem et securitatem pariter exprimit homo bonus dicens: « Non timebis calamitatem, cum venerit; in fame et vastitate ridebis et bestias terræ non formidabis, et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum. » O pacem admirabilem, quam et qui non habent, sunt miseri, et qui habent, filii Dei merentur nuncupari. « Beati enim pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur! »

CAP. XVI. — *De pace beatorum ad se ipsos tunc habenda.*

Vocabuntur autem tunc Dei filii, quando illa tertia pax, scilicet rationis et sensualitatis, beata consensio prouicebit. Ista pax, quemadmodum præmonstratum est, non omnibus bonis, sed beatis tantummodo, id est, jam de mundo egressis, ascribitur, quam vir justus in morte demum se consecu-

aturum sperabat, cum diceret: « In pace in idipsum dormiam, et requiescam. » Et Simeon cum benedicens Deum caneret: « Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace. »

Hæc enim apud sanctorum animos est perfecta pacis concordia, si omnia, quæ in homine sunt, scilicet spiritus, sensus et animus, id ipsum semper sentiant, hoc est in appetitu superni boni indifferenti conveniant voluntate. Quæ atque pacis summa quæri hic potest, sed inveniri nequaquam potest. Concupiscit enim hic caro adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, ut non quæcumque nos volumus, illa faciamus. Quippe et ipse etiam magnus Paulus, qui raptus in tertium cælum istius modi pacis primitias delibaverat, adhuc in carne vivens, aliquantula apud se luctamina sustinebat, sentiens aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, ut non quod vellet, hoc ageret, sed quod nollet, invitus perpetraret.

Quod pulchre Joannes in Apocalypsi notare voluit, dum scripsit quia « factum est silentium in cælo quasi media hora. » Si cælum sedes Dei est juxta illud: « Cælum mihi sedes est, anima autem justi » secundum Scripturam « sedes est sapientiæ, » id est Dei, quid erit consequentius quam ut in cælo justis animam intelligi réputemus? « Silentium igitur quasi dimidia hora » in cælo auditur, quia in anima viri sancti « dimidia, » hoc est, non perfecta esse hic requies creditur. Pax ergo ista, in qua nulla est iater carnem et spiritum repugnantia, in futuro nobis promittitur condonanda, dicente Domino: « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. » Do autem pro dabo dictum oportet cognosci, secundum quam formam dicendi et supra, cum de ovibus loqueretur, subnexuit: « Et ego vitam æternam do eis. » Christus itaque aliam pacem electis suis relinquit in hoc sæculo, et aliam dabit procul dubio in futuro. Relinquit illam mediam, quæ bonorum est, dabit hanc tertiam, quam esse diximus beatorum.

Mirifice vero non illam, quam hic relinquit, sed hanc perfectissimam, quam tunc dabit, nominare suam voluit: « Pacem, inquit, meam do vobis. » Nunc enim Dei pacem, id est, qualem Deus habet, habere non possumus, qui, sicut præmissam est, rixam quamdam intrinsecus sustinemus. Tunc autem suam pacem nobis dabit Dominus, cum in simillimam divinæ paci concordiam corpus, spiritus et anima conspirabunt, videlicet ut quemadmodum in deitate tanta pax est, sicut in initis prælibavimus, quod in tribus una substantia, una voluntas, et una penitus operis adoratur auctoritas, ita et hæc tria tanta sibi tunc credantur pacis amicitia conjugari, ut præter hoc, quod unius quodammodo naturæ intelliguntur [c. T., quodammodo nomine int.] fieri, ipso utique corpore in naturam spiritus, sicut sanctus Paulus asserit, transituro, idem omnino tunc sapiant et circa idem semper opus, supernæ scilicet laudis sacrificium occupentur.

Postulabat siquidem istud signum breve, ut **A** Sed melius lectoris memoriae consulatur si a pe-
ca, quæ tractanda supersunt [cod. Bamb., supersi-
dent] conjuncto deberemus atramento subscribere. cedentibus subsequencia biformis libri discreta
intervalla.

Explicit liber prior De bono pacis.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I. — De triplici specie pacis hominum ad homines.

Super ea pace, quæ est hominis ad se quibusdam reseratis mysteriis, iam pacem illam, quæ hominis est ad hominem, liber hic posterior elaborat. Pax igitur, quæ hominis ad hominem est, et quæ inter homines habetur et colitur, et ipsa quoque in tres species propagatur. Una est pax Ægypti, alia Babylonice, tertia Jerusalem. Pax Ægypti est malorum in unam pravitatem conspiratio. Pax Babylonice est tam malorum quam bonorum ab externo vel civili bello private rixa tuta conversatio. Pax Jerusalem Christianæ societatis fraternitas æstimatur.

Pax Ægypti communionem criminum, pax Babylonice communionem rerum, pax Jerusalem communem virtutum omnium exigit facultatem. Pacem Ægypti diabolus, pacem Babylonice mundus, pacem Jerusalem conciliat Christus. Pacem Ægypti facit superbia, fovet impunitas, firmat pertinacia. Pacem Babylonice facit justitia, alit humanitas, firmat prudentia. Pacem Jerusalem facit charitas, nutrit pietas, firmat humilitas.

CAP. II. — De pace Ægypti, qualiter diabolus ejus pacis conciliator sit.

Illam autem pacem Ægypti credito, quam Dominus in Evangelio prodebat, cum diceret: « Nolite arbitrari quod venerim mittere pacem in terra; non veni mittere pacem, sed gladium (gladium videlicet spiritus, quo hujus sacrilegæ pacis communio scinditur); veni enim gladio separare filium adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et iurum adversus socrum suam, et inimici hominis domestici ejus. »

Merito autem diabolum pacis Ægypti conciliatorem notavimus. Ipse enim primæ seditionis initia princeps fuit et auctor. Ipse primum hominem sibi in eandem impietatis conspirantiam foederavit. Ipse a primis usque ad ultima sæcula, quoscunque valet, suis nititur numeris aggregare. Etenim scriptum est: « Post se omnem hominem trahit, et ante se innumerabiles. »

CAP. III. — Quod pacem istam maxime superbia edificet.

Hanc nefastam pacem, licet diversis ex causis diversa mala facere consueverunt, principaliter tamen eam superbiam efficere, gigantum tibi monstrat excessus, qui profecti ab Oriente invenerunt cam-

pum in terra Sennaar. habitaveruntque in ea, et cæderunt: « Venite, faciamus nobis civitatem et urbem, cujus culmen pertingat usque ad caelum, et celebremus nomen nostrum, antequam dividamus universas terras. » Civitatem hanc vere communem malorum putabis, si locum, ubi ædificatur, aders. Non enim in montis arduo fundatur hæc civitas sicut civitas Dei, cujus fundamenta sunt in montibus sanctis, sed in campo gramineo, hoc est in luxu et virore corporeæ voluptatis. Gigantes autem preceritas quid aliud quam tumentis superbie celsitatem? De quo et Psalmographus meminit: « Vidi impium superexaltatum sicut cedrus Libani. »

B Gigantes ergo ab Oriente moti in unum campum conveniunt, dum mali ab eo, qui « Oriens est ab eis » est, per typhum [al. typhum] superbie in unum carnalis vitæ sodalium in unum. Quamquam ipsa superbia, quæ hujus pacis concordiam innodat, eam postea violet et disjunctam: quæ singularitatis privnequium appetas, esse communia, quæ diligit, aspernatur. Unde Salomon attestatur Proverbium, quia inter superbos pugnantur ascribere quod nequaquam in singulis eveneret.

Nec mirum, si superbia velut sibi contraria quæ fecit, molitur evertere, cum auctor ejus Sathan in seipsum divisus sit, et ob hoc regnum ejus nequeat permanere. Interim plerumque hoc eminentiæ producitur, ut is, quem arrogantia letæ tumor inflavit, quo elatius ejus efferatur gloria, ext quos superare tentaverit, non pacificos, non debitos dignetur accipere, sed rebelles potius ambros expugnare, sicut quemdam virum superbissimum et Romanæ reipublicæ insignissimum perdoctum et etante ore dixisse lectionis scholasticæ rudimentis tradiderunt: « Hostes mihi deesse nocet, dummodo que putamus armorum, nisi qui vinci poterunt, et bellant. »

CAP. IV. — Quomodo impunitas hanc pacem fovet.

Quomodo autem impunitas hujusmodi reproborum pacem foveat, non nescis, si ad quid tales homines socientur, attenderis. Ad hoc enim in unum conpueunt, ut malitiam, quam singuli pericere facile, sic impune non poterant, junctis in eam huius liberior valeant et in formidabilibus exercere. Unde et in Parabolis vox illa eorum est, alium et

hujus prave societatis foedus invitantium : « Veni, A
nquiunt, veni nobiscum, insidiamur sanguini, abs-
condamus tendiculas contra insontem, deglutiamus
sum, sicut infernus, viventem, omnem pretiosam
substantiam rapiemus, implebimus domus nostras
spoliis. Sortem mitte nobiscum, marsupium unum
sit omnium nostrum. »

Hæc communicata scelera ideo ab eis committun-
tur audacius, quia non est interim, quo iudice pu-
niantur. « Quia enim, ut ait Ecclesiastes, non pro-
fertur cito contra malos sententia, ideo absque ullo
timore filii hominum perpetrant mala. »

CAP. V. — *Quomodo hæc pax per consumaciam fir-
metur.*

Denique si vis scire qualiter hanc pessimam pa-
cem firmet contumacia, Dominum ipsum de diaboli
corpore audias proponentem : « Corpus illius quasi
scuta fusilia. » In scutis istis fusilibus quid aliud nisi
reprobarum mentium duritia designatur? De qua
et lamentatio Jeremiæ non tacuit Judæorum perti-
naciam in passione Domini memorans et condem-
nans : « Dabis eis scutum cordis laborem tuum. »
Scuta autem fusilia in excipiendis sagittarum ictibus
robusta sunt, sed casu fragilia ; ictui quidem ferien-
tium minime cedunt, sed suo se lapsu per fragmenta
comminuunt. Corpus ergo diaboli collectio est pravi
concilii, dum malos per obstinationem duos sagitta
divini verbi non trajicit, quos tamen vitæ fragilitas
quotidie frangit.

Hanc prave unitatis concordiam Dominus in Job C
excavit, cum de Leviathan per figuram proposuit :
« Membra carniū ejus coherentia » sibi. Carnes
siquidem Leviathan omnes reprobos intelligimus,
quos ad soliditatem spiritualis vitæ assurgere per
desiderium non videmus. Membra carniū sunt,
qui eisdem perverse agentibus, et se ad iniquitatem
præcedentibus junguntur, sicut etiam per Apo-
stolum de Dominico corpore dicitur : « Vos estis
corpus Christi, et membra de membro. » Ad hanc
exsecrabilem pacem illa pertinet amicitia quam in
passione etiam Herodes cum Pilato legitur inivisse.
Nam « facti sunt amici in illa die, cum antea ini-
mici erant ad invicem. »

CAP. VI. — *Qualis hujus pacis sit fructus et exitus.* D

Hanc eandem sacrilegæ pacis unionem stupæ col-
lectitiæ liber Ecclesiasticus configurat : « Stupa,
inquit, collecta synagoga peccantium, et consum-
matio illorum flamma ignis. » Ecce, in quem finem
porrigitur, et quem meretur fructum concordia repro-
borum ! Flammam videlicet ignis inextinguibilis,
et tam immensi quam importabilis incendii ustio-
nem. Non enim stupæ consummatio hic ad peccan-
tium ardorem componitur pro tenuitate et evanes-
centia incendii, sed pro velocitate ac integritate
supplicii, quemadmodum stupa ad integrum simul
et velociter concrematur, juxta quem modum sermo
alibi dicit propheticus : « Væ Ariel ! (Ariel civitas
est quam expugnavit David.) Erit sicut pulvis tenuis

multitudo ventilantium te. » Ubi subaudit Romano-
rum exercitum, non propter exiguitatem, sed nume-
rositatem [cod. numerositati] pulveri comparatum.

Sicut autem quælibet combustibilis materia majus
profundit incendium, si tota simul quam si diversis
partibus exuratur : sic et malorum collectam multi-
tudinem eo gravior districtio uret in supplicio, quo
major eam numerus nexerat in peccato. Inde est
divina illa Præceptoris sententia : « Colligite zizania
et ligate ea in fasciculos ad comburendum. »

CAP. VII. — *Quod adversus hanc pacem nos semper
esse oporteat impacatos.*

Ecce pacem Ægypti vides expositam, quam te
persequi oporteat, non amplecti. Tunc enim solum
B Deo eris pacificus, cum adversus hanc pacem per-
stiteris impacatus. Hæc est enim pax illa, secundum
modum theoreticum, quam Sichemitæ cum Jacob e-
filiis ejus contrahere cupiebant : « Negotientur, in-
quiunt, in terra, et exerceant eam, quia spatiosa et
lata cultoribus indiget. Filias eorum accipiemus
uxores, et nostras illis dabimus. » Sed quo zelo hu-
jus pacis fœdera spreta sint, divinæ lectionis scien-
tiam non evadit.

Ab hujus pacis concordia et illa non abhorrebat
affinitas, quam Josaphat, rex Juda, cum impio rege
Achab copulasse describitur. « Fuit, inquit, Josaphat
dives et inclytus multum, et affugitate conjunctus est
Achab, descenditque ad eum post annos in Sama-
riam. » Pro qua re eum Dominus increpat per
videntem : « Impio præbes auxilium, et his, qui
oderunt Dominum, amicitia jungeris ? » Non enim
cum odientibus Deum ullius amicitia habenda est
concordia, magis autem opponendum odium, quem-
admodum faciebat David dicens : « Nonne qui ode-
runt te, Domine, oderam illos, et super inimicos tuos
tabescebam ? Perfecto odio oderam illos, et inimici
facti sunt mihi. »

Hanc itaque perniciosam pacem gladio verbi et
ardore divini zeli, ubicunque invenies et poteris, pro
tui gradus officio disjice et adure exemplo magistrī
tui et Domini, qui, sicut præmissimus, gladium venit
in terram mittere, quo hujus pacis ligamina disco-
irent ; quod eum quoque facturum longo ante tem-
pore testis fidelissimus asseruit Isaias : « Ecce Do-
minus ascendet super nubem levem, et ingredietur
Ægyptum, et movebuntur simulacra Ægypti a facie
ejus, et cor Ægypti tabescet in medio ejus, et con-
currere faciam Ægyptios adversus Ægyptios. »

CAP. VIII. — *De pace babiloniæ, et quantum eam
faciat justitia.*

Pacem Ægypti, ut ab animis, sic a verbis amodo
secludentes, ad considerationem pacis Babiloniæ
veniamus. Hujus pacis testimonium expressum est
in Jeremia, quo filios transmigrationis admonuit
pro pace Babiloniæ deprecari : « Quærite pacem
civitatis, ad quam transmigrare vos feci, et orate
pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit pax

vobis. » Cujus pacis et Paulus meminit ad Hebræos: A
 « Pacem sequimini cum omnibus. »

Denique exigenti, qualiter hanc pacem justitia
 faciat, cum eam, sicut prælibatum est, mundus conciliet,
 justitia vero virtutibus applicet, satis dabitur
 in hunc modum; quod videlicet justitiam hic non
 tam divinam aut politicam quam naturalem oportet
 intelligi, quæ alio nomine æquitas nominatur. Hæc
 omnes homines ex uno parente natos cernens, eis
 ve'ut germanis omnium rerum usum communem
 statuit, communem quandam domum omnibus his
 decernens mundi hujus speciosissimam mansionem,
 de qua propheta loquitur: « O Israel quam magna
 est domus Domini et ingens locus possessionis
 ejus! » Magna nimis, sine dubio, est domus ista,
 quæ divites simul et pauperes, nobiles cum ignobili-
 bus, senes cum junioribus sinu capacissimo colligit
 et concludit.

Quam decorum habet hæc domus fundamentum,
 terræ utique superficiem, candidis, purpureis, au-
 reis, puniceis, et aliorum mille colorum floribus lor-
 ricatam! Quam pulcherrimum habet tectum, cœli
 scilicet faciem, stellarum choris velut gemmatis la-
 queariis obfulgentem! In hac domo quanta ex arbu-
 stis et fontibus cibi potusque habentur promptuaris!
 quantæ ex ipsis et floribus et herbis odoraminum
 myrrhothecæ! In hac domo per noctem splendor
 lunæ pro lucerna est, et per diem calor solis pro
 hypocaustate, illo videlicet æstuario, quod hiberno
 tempore anhelantibus consuescit ignibus vaporari.
 In hac domo pro lectulis tori sternuntur graminum,
 et pro vernacularum obsequiis spontaneum elementa
 offerunt famulatum.

Sic autem domus ista communis est omnibus,
 sicut ingressus et egressus ab ipsa indifferens omni-
 bus exhibetur, quemadmodum Sapiens monstravit
 dicens: « Sum quidem et ego mortalis homo, simili-
 lis omnibus, ex genere terreno illius, qui prior
 factus est, et in ventre matris figuratus sum caro;
 decem mensium tempore coagulatus sum in san-
 guine ex semine hominis, et ego natus accepi com-
 munem aerem, et in similiter factam decidi terram,
 et primam vocem similem omnibus emisi plorans.
 Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis ini-
 tium. Unus ergo introitus est ad vitam et similis
 exitus. » Nudi enim omnes nascimur, nudi mori-
 mur: nulla inter cadavera divitum pauperumque dis-
 cretio, nisi quod forte dirius feteat eorum corpora
 quam istorum.

Quod vero istiusmodi naturalis justitia omnibus
 omnia fecerit communia, ex illo verbo desumendum
 est, quo dicitur, communicantis bona sua cum cæ-
 teris in sæculum sæculi permanere: « Dispersit,
 dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum
 sæculi. » Item ex quodam Proverbio: « Rex justus
 erigit terram, vir avarus destruet eam. » Cum ita-
 que hæc justitia naturalis mundum ipsum et omnia,
 quæ in ea sunt, censuerit esse communia, avaritia
 postmodum possessionum jura in singulos dispen-

savit. Inde postea rerum cupiditates, honorum libi-
 dines, contentiones et jurgia, bellorumque certa-
 mina prodierunt, quæ utique malorum lues expiari
 nunquam poterit, nisi aliquando in humanis peni-
 tibus hac rescintillante justitia ad quandam, etsi
 non integram, veteris communitatis gratiam redeatur,
 ut puta, [ut, qui] inimici erant ad invicem, qui re-
 belles, qui hostes, qui nihil unquam de terrenis con-
 corditer possederunt jam subpullulante in eis natu-
 ralis justitiæ æquitate misceant animos, amicitias
 et affinitates jungant, quamvis alloquiis et moribus
 non incipiant communibus potiri.

Huic tanto bono, quod naturalis justitia operatur,
 nil aliud dignius quam nomen pacis aptabimus, dum-
 modo hic non pacem Jerusalem, quod, sicut tra-
 ctandum restat, majoribus exsultat meritis, sed pa-
 cem, de qua cœpimus agere, pacem scilicet Babylo-
 niæ reputemus memoratam. Quanquam dici valeat,
 divinam quodammodo justitiam pacem Babyloniam
 operari, si advertas, omnes homines ejusdem gen-
 eris esse non tantum per carnis legem, sed etiam per
 Dei similitudinem. « Ipsius enim, inquit Aram,
 ipsius et genus sumus. Genus ergo cum simus Dei,
 et nobilissima Dei imagine omnes pariter exem-
 mur, qui tanta unimur similitudine, nulla equum
 contra invicem deberemus rixantis animi discor-
 tudine obviare, quemadmodum et aves ejusdem gen-
 eris amicæ sibi sunt, hostilis inter se odi discor-
 dian nescientes. « Volatilia » enim, sicut Proverbia
 scriptum vulgavit, « ad similia sibi conveniunt. »

Quod si tibi per has rationes [haud] æstimes per-
 suasum, pacem hanc per justitiam effici, super hoc
 saltem argumenta satisfaciant Scripturarum. Dicit
 enim prophetarum nobilissimus: « Erit opus justiti-
 æ pax, et cultus justitiæ silentium. » Et David, cum
 de nascituro cœli Rege laudes proponeret, dicitur
 de pace quam in adventu ejus mundus habere me-
 ruit, de justitia velut ejus causa ante præmissam
 dicens: « Orietur in diebus ejus justitia. » Deum
 sequitur: « Et abundantia pacis. » Item alibi:
 « Justitia et pax complexæ sunt se. »

CAP. IX. — *Que sit humanitas, vocem istam alios.*

Humanitas autem, qua hæc Babylonix pax alitur,
 quædam humanarum necessitatum collativa subven-
 tio est, qua diversa mortalium conditio vel motus
 adjuncta suffragiis, vel alternis sustentata commerciis
 retinetur. Quod autem tale est. Milites armis tuentur
 rusticos, rustici operibus agrariis cibos student mi-
 litibus providere. Item cum regnum illud fragibus
 hoc odoramentis indigeat; cum provincia illa me-
 tallis, hæc texturis; cum regio illa lignis, hæc mor-
 moribus egeat, sicque per alia millena genera rerum
 humana mortalitas vicissim sibi opus habeat subven-
 nire, processit humanitas, qua jam in pace Baby-
 lonix fœderis alternam penuriam alterna copia his
 permutationibus sustentaret, sine quibus pax ista
 neglecta decideret, quemadmodum connectio bipi-
 dum in ædificio formato, in quo vicario completi

lapides innituntur, si muris hiantibus se complecti A consilio suo. » Item super eodem Scriptura dicit :

Ut autem huic humanitati locus fiat, ante omnia opus est linguæ inire notitiam, sine qua parum prodest ad sociandos homines hæc subventio collativa. Quomodo enim vel mutuis sublevare officiis, vel utilia mutuare commercia poterunt, qui aliis necessitates suas verborum nequeunt significationibus explicare? Quemadmodum non humanitatem magis quam immanitatem ignotæ linguæ consuevit generare diversitas, sicut prophetiæ comminationis oraculo monstratur : « Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo, domus Israel, ait Dominus, gentem robustam, gentem antiquam, cujus ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. »

Quantum hæc humanitas ad nutriendam pacem B necessaria est inter reges et populos, prælatos et subditos, ut a rege præbeatur populo tuitio, et a populo regi civilium functionum pensatio, referatur. « Ideo enim, inquit Apostolus, et tributa præstatis. » Prælati subditi providentiæ sollicitudinem, subditi prælato devotionem obedientiæ debent exhibere. Quæ utique hinc inde tam necessaria subventionem concurrunt, ut alterum sine altero nequeat perdurare. Quippe sine providentiâ regum ac præsidium pro cæde paratur populus, et sine populis obsequio regum ac prælatorum omnium dignitas evanescit. Unde cum rex instituitur, pactio quædam tacita inter eum et populum inicitur, ut et rex humane regat populum, et populus regem statutis tributis et inlationibus meminerit venerari. Hoc est illud sædus C quod Joladas sacerdos inter regem Joas et populum Jæda pepigit, sicut historia Regum tradit.

Fovetur ergo per hanc humanitatis collationem inter reges et populos, inter prælatos et subditos Babylonici, id est mundanæ pacis concordia, quæ si aliquando, ut solet, ducatur contemptui, ut vel qui subsunt, debita servitia negent superioribus, vel superiores inferiores legibus subjiciant tyrannorum, obsurgentibus inde oppressionum ac rebellionum malis, repente simul cum pace vis prælationis solvitur, et regnum etiam transmutatur, sicut scriptum est, quia regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias, et injurias, et contumelias, et diversos dolos.

Cap. X. — *Quomodo per prudentiam hæc pax accipiat firmitatem.*

Cæterum qualiter pax ista per prudentiam accipiat firmitatem, rex Salomon tibi exemplo sit, qui prudentissimus sapientiæ suæ consiliis per octoginta annorum volumina, sicut Josephi narrat historia, regnum sibi in pace tranquillissima pariter roboravit et felicissima. Cujus pacis bonum semen ejus Roboam per insipientiam perdidit, regnum faciens bipartitum, de quo liter ait Ecclesiasticus, quia « finem habuit Salomon cum patribus suis, et reliquit post se de semine suo stultitiam genti, et immutatum a prudentia, Roboam, qui avertit gentem

« Rex insipiens perdet populum suum, et civitates inhabitabuntur per sensum prudentium. » Et in libro Sapientiæ : « Si delectamini sedibus et sceptris reges populi, diligite sapientiam, ut regnetis in perpetuum. Tunc » enim, sicut facundissimus doctor scribit, « tunc felices sunt {respublicæ, cum aut philosophi regnant, aut reges philosophantur. } — « Erudimini ergo, qui judicatis terram. »

Pacem autem istam regis maxime prudentia confirmabit, si rex ipse perito dispensationis consilio omni generi hominum, quibus præest, omni ordini, omni sexui, omni ætati, salvo tamen privilegio discipline (scriptum est enim : « Disciplinam in pace servate filii ») ita se tractabilem et velut popularem indulserit, ut favorem semper publicum habere mereatur, sicut Octavianum fecisse Augustum Romanorum vulgaverunt historiæ, propter quod longæviori sæculo eum pacificum tenuisse imperium tractaverunt. Caveat ergo prudenter qui populo vel genti præfiscitur, ne dum uni consulit parti, partem aliam negligat. Hoc enim rem perniciosissimam in populo causat, scilicet invidiam, seditionem atque discordiam, dum qui omnibus imperat, non omni, sed unius cujusdam eligit utilitatibus providere.

Item pacem istam aliorum prudentia confirmabit, si, inter quos pax hæc conciliata est, ita cautos, ita morigeros se habuerint in alterutrum ut nihil omnino sit, in quo per eos pacis læsa sædera videantur; quoniam etsi per alicujus levitatem modicum lædi forte contigerit, non post dies, sed continuo, cum res adhuc nova est, nec majoribus exacerbata injuriis, prudenti debet remedio integrari, instar membrorum, quæ primo inflicto vulnere a continenti compage incipiunt hiatu quodam dirimi; quibus si confestim peritiam accesserit medicantis, ad carnem reliquam resolidari sine deformitate poterunt. Quod non erit, si in tempus plurimum hujusmodi remedium differatur. A qua sententia alienum non est quod ait Apostolus : « Sol non occidat super iracundiam vestram. »

Cap. XI. — *Differentia inter pacem Babylonici et Ægypti.*

D Magna differentia pax hæc ab Ægypti pace discriminatur, cum, sicut dictum est, respuenda illa semper sit, hæc appetenda sæpius et colenda, non tantum cum domesticis et fidelibus, sed etiam cum extraneis, cum barbaris et paganis. Si enim pax ista coli cum infidelibus non deberet, Isaac cum Abimelec, Ochozath et Phichol Geraritis sædus cur ageret? Si pax ista cum infidelibus coli non deberet, populus Israel a rege Edom et Sebon rege Amor rhæorum iter pacificum cur quæsiisset? Si pax ista coli cum infidelibus non deberet, Dominus in Deuteronomio per Moysen quare diceret : « Si ioveris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit, et aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur. »

In tantum autem pax ista cum infidelibus habenda est, ut pro bono ejus sanctum Jacob munera fratri misisse legerimus.

CAP. XII. — *De tribus generibus hominum, cum quibus Babylonæ pax colenda non est.*

Ideo autem pacem non semper, sed sæpius cum omnino uolendam esse diximus, quia non nunquam cum talibus servare pacem minime debemus, ut erga pestilentes, erga persequentes, erga rebellantes, quos utique pace non vovere, sed bello lacessere magis expediet. Quod intuens egregius doctor ait: « Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. » Quia enim quosdam noverat, cum quibus ligare concordiam fas non erat, ideo dicturus: « Cum omnibus pacem habentes, » conditionem attulit: « Si fieri potest. »

Pestilentes vero eos intellige, qui mediante pace Babylonica, Ægyptiæ pacis, hoc est, vitorum nobiscum volunt fœdus intexere, cum quibus pactum nullum pangendum est, sed totis omnino viribus ad internecionem contendendum. Ad quod pertinet quod Moyses in lege proposuit Israeli: « Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, et deleverit multas gentes coram te, Hethæum, Geresæum, Amorrhæum, Chanaanæum, Pherezæum, [Hevæum et Gebusæum, septem gentes, multo majores numero, quam tu es, et robustiores te, tradideritque eos Dominus Deus tuus tibi, percuties eos usque ad internecionem. Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis eorum, neque sociabis cum eis connubia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec uiam ejus accipies filio tuo, quia seducet filium tuum, ne sequatur me, sed ut magis seruiat diis alienis. »

Non solum autem cum extranei sunt hujusmodi contagiosi, sed etiam cum cives, domestici, fratres, filii aut parentes exstiterint, pacis imo sanctitatis erit officium tales ferro vindictæ debellare, quando de filiis Levi legitur: « In ultionem idololatriæ arreptis gladiis per castrorum media transeuntes quisque fratrem suum, amicum et proximum sibi obvios occiderunt. » Propter quod manus suas Domino consecrassè laudati sunt. « Consecratis, inquit, manus vestras hodie unusquisque in filio et fratre suo, ut detur vobis benedictio. » Sic et Phinees, peccatis civium non indulgens, dum coeuntem cum Moabitide Judæum percussit, sui furoris incendio Dominici furoris incendium exstinxit.

Persecutores sunt qui vel communis concordiaæ statum, vel publici pudoris reverentiam conantes evertere, aut crudelia exercere, facinora non metuunt, aut solemnioris infamiæ patrare flagitia nequæquam erubescunt; in quos et legum jura et regum arnia rigorem opponere inexorabilem consueverunt. « Non enim sine causa portat gladium, sed ad vindictam malefactorum et ad laudem bonorum. »

Rebelles nos computamus, qui jugum legitima dominationis quærentes excutere, et libertatem illi-

citam sibi usurpare, legatos publicos etiam rejiciunt, regalia decreta contemnunt, non pensantes fiscalia, nec tributa præbentes. Contra quos Dominus: « Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. » Et Paulus ait: « Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal. » Quibus coheret, quod poetarum eximius in Romani laudes imperii non minus provido ingenio quam lauto metro canens ait:

*Tu regere imperio populos, Romane, memento,
(Hæc tibi erunt artes) pacique imponere morem:
Parcere subjectis et debellare superbos.*

VIRG. ÆN., lib. VI. VERS. 854-857.

CAP. XIII. — *Quod regnum, non legitime susceptum latrocinium magis quam regnum putandum est.*

Verum quod non simpliciter regnum, sed legitime scilicet dominationis adjecimus, ea ratione [fecimus], quoniam extimæ regionis gentem, quæ nunquam ditioni tuæ collum submitit, tibi nunquam molestiam intulit, sola dominandi libidine expugnare velle et subdere non regis officium est, sed tyranni, imo latronis et sanguinarii. Propter quod doctor optimus (AUGUSTINUS, lib. IV *De civit. Dei*, c. 4) scribit dicens: « Remota justitia quid sunt regna nisi latrocinia, quia et ipsa latrocinia quid sunt nisi parva regna? Manus et ipsa hominum est, imperio principis regitur, societatis pacto ligatur, placitū legæ præda dividitur. Hoc malum si in tanta: perditorum hominum successibus creverit, ut loca teneat, sedes constituat, provincias subjuget, occupet civitates, evidentius sibi regni nomen assumit, quod ei jam manifesto non dempta cupiditas, sed adjuncta impunitas confert. » Unde ab Alexandro illo Magno quidam comprehensus pirata, interrogatusque ab eo cur mari ita esset infestus, libera sibi et eleganti legitur contumacia respondisse: « Et tu quare toti orbi terrarum? Sed quoniam id ego parvo navigio facio, latro vocor; quia tu magna classe, imperator diceris. »

Inferre ergo bella sinitimis, et in cætera inde procedere, ac populos sibi non molestos sola regni cupiditate contere, nihil aliud est nisi latrocinium nominandum.

CAP. XIV. — *Qualiter ad ipsius pacis bonum proficit, quando cum prædictis generibus Babylonis pax non servatur.*

Ecce igitur, qualiter cum illis tribus generibus hominum pax habenda non est, sed bellum potius ipsis indicendum, quod videlicet ad ipsius pacis bonum proficere nemo sapiens ignorabit. Ad hoc enim istos paucos severitatis vigor persequitur, ut in cæteris pax integrior et tutior conservetur. Quod Dominus in propheta contra plebem Judaicam loquens satis notavit, cum protulit: « Quis dabit me spinam et veprem in prælio? gradiar super eam, succendam eam pariter. An potius tenebit fortitudinem meam, faciet pacem mihi, faciet pacem mihi? » Subaudi, hæc ipsa successio, qua eam præntio exurendam.

Ad hoc igitur hujusmodi homines impugnandi sunt, ut vel cum ipsis poenarum experimento coercitis, vel saltem cum aliis, eorum exemplo eruditius pax servetur incolomis. Ad hoc enim solummodo bellum publicum geritur, ob hoc tractantur arma, ob hoc leges dictant supplicia, ut bonum pacis per omnia maneat illibatum.

CAP. XV. — De tribus vel quatuor gradibus pacis mundanae.

Tribus autem gradibus pax ista mundana procedit. Primo enim est pax orbis, postea pax urbis, deinde pax domus. Illa generalis, ista civilis, hæc domestica. Pax ergo orbis habenda est etiam cum peregrinis, pax urbis cum civibus, pax domestica cum propinquis.

Et quoniam supra dictum est, Babyloniae pacem communionem rerum exigere, idcirco scire licet, quod in quolibet horum graduum rerum communicationem pax flagitat. Pax generalis, ut puta inter regna et provincias nundinas communes facit et linguas; pax civilis forum, sanum, leges et quasdam consuetudines; pax domestica fundum, domum, convictum et in conjugiiis thalamum, sepulcraque et monumenta majorum.

Pax vero generalis, quam etiam cum peregrinis habendam esse diximus, item et ea, quæ cives fœderat, hæc, inquam pax, quamvis domesticam non contineat habitationem, si tamen inter aliquos domestico promoveatur affectu, privata pax fit, amicitiaeque sibi dulce nomen attitudat. Unde evenit ut etiam quartus gradus exurgat tribus superioribus adunandus, videlicet, ut qui antea pacem orbis, urbis et domus familiae computavimus, in quarto gradu pacem amicitiae numeremus: quæ utique amicitia vicissitudine studiorum officiorumque colitur et tenetur. Alioquin nullo pacto amicitiae momenta durabunt, nisi ex utraque parte officiosa constet affectio.

CAP. XVI. — De statu pacis domesticæ.

Quia vero omnis domus particula quædam civitatis est, omnis autem pars ad universi cujus pars est, integritatem refertur, debet ad normam civilis pacis pax formari domestica, ut sicut civilis pax publicis conservatur legibus, sic et pax domestica privatis traditionibus legitime gubernetur. Unde sicut ille qui pacem publicam tuetur, pater patriæ dicitur; sic et qui pacem domesticam regit, paterfamilias meruit nuncupari.

Et quoniam respectu familiae suæ patris nomine censetur, decet etiam, omnibus servis suis, qui pars familiae sunt paterni favoris clementiam exhibere, quatenus occasio turbandæ domesticæ pacis subtrahatur. A qua sententia non discedit, quod quidam vulgatæ auctoritatis sapiens tradidit: « Sic cum inferiore vivas, quemadmodum superiorem tecum vivere velles. Quoties in mentem venit, quantum tibi in servum tuum liceat, veniat in mentem, tan-

tandem in te Domino tuo licere. » Et Jesus Sirach: « Si est tibi servus, sit tibi quasi anima tua, et quasi fratrem, sic eum tracta. »

Ita tamen quis benignitatem erga familiam suam exerceat, ne disciplinae vigorem penitus amittat. Non enim minus mollis remissio quam severa exacerbatio pacis domesticæ concordiam vacuabit, sicut in David gestum esse agnoscitur. Quia enim filios licentia molliore tractaverat, quantam confusionem, quantum scandalum, quantum periculum ex his postea passus fuerit, regum non veretur historia diffamare.

Porro cum pax domestica membrum sit civilis pacis, si pax domestica a domesticis violanda sit, ne civilis pereat, erit tunc pax domestica inter patrem et filium distrahenda, quemadmodum illos scripsisse legimus, qui de statu reipublicæ facundius disputaverunt.

Ne vero putares domesticam pacem nullam a Scriptura sacra laudem recipere, ideo Ecclesiasticus de ipsa loquitur: « In tribus est beneplacitum spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo et hominibus: Concordia fratrum, amor proximorum, et vir et mulier sibi consentientes. »

CAP. XVII. — De quibusdam accidentibus, per quæ pax privata turbatur, et eorum remedio.

Denique duplex hæc pax, domestica scilicet, et affectu domestico amicata (hæc est enim ipsa amicitia) hæc, inquam, pax quanto est conjunctior, eo consuevit frequentioribus dissenionibus lacerrari, ut, verbi gratia, iracundia, verbositate, magis autem susurrio, plus convicio vel improprio, et multo amplius superbia, dolositate ac denudatione mysterii, et, quod super hæc omnia malignius, per mulierem nequam; quæ singula Sapientis Proverbia notarunt.

Dicitur enim in Proverbiis: « Homo perversus suscitât lites, et verbosus separat principes. » Item Ecclesiasticus: « Susurro et bilinguis maledictus. Multos enim turbavit pacem habentes. » Item: « Homo iracundus incendit litem, et in medio pacem habentium immittet inimicitias. » Et item: « Mittens lapidem in volatilia dejiciet illa. Sic et qui conviciatur amico suo, dissolvit amicitiam. Ad amicum et si produxeris gladium, non desperes; est enim regressus. Ad amicum si aperueris os triste, non timeas; est enim concordatio, excepto convicio, improprio, et superbia, et mysterii revelatione et plaga dolosa: in his omnibus effugiet amicus. Si denudaveris absconsa illius, non persequeris post eum. Sicut qui dimittit avem de manu sua, sic dereliquisti proximum tuum, et non eum capies. Maledictus est concordatio; denudare amici mysteria, desperatio est animæ infidelis. »

De muliere vero ibidem adjungitur, quia « mulier fortis oblectat virum suum, et annos vitæ illius in pace implebit. » Sicut autem beatus est, qui habitat cum muliere sepsata, sic e diverso « commorari,

Inquit, leoni et draconi placebit magis quam habitare cum muliere nequam, » ea maxime, quæ verborum procacitate continua viro quieto et pacifico molestiam ingerit quam amaram. Unde [sicut] « ascensus arenosus in pedibus veterani, sic mulier linguata homini quieto. »

Ne igitur per huiusmodi pax amicitiae familiarum rumpatur, iracundia per mansuetudinem, per loquendi parcimoniam verborum excludatur. Aurem septimus a susurriis, os ab omnibus conviciis oppilemus, nullo super amicum efferamur supercilio, nullas in eum fraudis moliamur insidias, nec amicorum secreta, quæ novimus, lingua pruriente nudemus. Hæc enim tria, scilicet inimicitiam, duplicitatem et perfidiam amicitiae venena fore explorati iudicii est. Dein et tu, qui privatae domus actus dispensas, mulieris vel uxoris tuæ proterviam imperare nunquam consentias. Scriptum est enim, quia « mulier, si primatum habeat, contraria est viro suo. »

CAP. XVIII. — *Quantam bonorum consequentiam pax habeat Babylonica.*

Monstratum est ecce, quibus modis pax Babylonicae, mundi scilicet, contrahi debeat et conservari. Quantam autem bonorum temporalium consequentiam habeat pax ista mundana, exemplis potest milibus edoceri:

Quamprimum ergo in ipso toto mundo pacem quamdam naturalem considera, qua superni manus Artificis diversarum naturarum elementa in unum coegit corpus assurgere, et prorsus dissona in tantam statuit consonantiam aspirare, ut nisi alterius ligata subsidiis non subsistat. Caelum enim nisi existeret, quo lumen funderet, non haberet. Aeri caelum colorem exhibet; aer terram fovet in hribus, et cunctis animantibus vitam tribuit respiratus. Aqua fluvii irrigat; quæ utique et ipsa non subsisteret, si eam terræ fundus ultimus non teneret. Talibus igitur legibus foederata elementa pacem habent decoram et perpetuam.

Quod si dissensio aliqua adversus se huic materiae generetur, et seditione aliqua solutionem sui medietur hæc machina, vel si divino nutu aliquid ex ista pace moveatur, si vel mare efferveat, vel terra quatiatur, si perniciosus imber decidat, aut sol subtracta luce refugiat, si aer ardoribus excandescat, aut ultra mensuram sui natura ignis exæstuet, excidium sine dubio mundi interitusque patatur, dum bonum pacis elementorum hac seditione subvertitur.

Ut autem omittam regna et populos innumeros, ut omittam civitates, familias ac domos, quæ omnia per pacem et concordiam constant, per dissensionem vero solvuntur et pereunt, ut taceam etiam de ipsa urbe, quæ prins, dum in ea pax floruit, domina fuit mundi, nunc autem pene jacet humiliata seditionibus, et bellis civilibus conquassata, ut, inquam, omnia ista præteream, ad familiarem

A divinis eloquiis respice Israellem. Nonne hi, dum pacem inter se haberent et ad Dominum unanimiter ingemiserent, de Ægypto eximii signis triumphatibus meruerunt? Mare vidit eos socios et asilugit, convertuntur ante eos flumina retrorsum cognati maris imitantia famulatum, caelum escam esurientibus, petra potum sitientibus subministrat. Beata hæc gens erat, cujus Dominus Deus eorum, plena populis, optima divitiis, et viribus fortissimis tam roborosa ut unus mille invaderet, et duo decem milia transmoverent.

Postea vero, quando scandalis coepit ac dissensionibus urgeri, et in partes dividi, posteaquam Leoboam et Roboam diarchæ prodierunt, posteaquam factiones et seditiones, posteaquam puer coepit ænorem, ignobilis honoratum offendere, in quid devenerit, quid passi sint, et veterum historiae et Threni recitant Jeremias. Nam undique in eos bellorum rabies et ferri effrenata licentia, urbs preclara prosternitur, templum sanctificatum profanatur, nemo miseretur senibus, nemo infantibus, absque respectu juvenes trucidantur, matronis nil reverentiae, nil pudoris virginibus reservatur. In ipsa autem obsidione, antequam se traderent in manus gladii, tam infesta cruciabantur inedia ut in fame fieret famis remedium solatium dulcissimum liberorum; ad extremum a patriæ finibus turbati per omnes disperguntur provincias, aeternæ captivitatis miseriam deplorantes. Ecce, qui sunt discordiæ exitus et fructus dissensionum!

C Ex contrariorum effectibus ergo, quantum sit huius pacis bonum, jam clarius videmus. Pax enim hæc producit rempublicam, propagat potentiam, fortificat regna, libertates nobilitat, condit leges, alit artes, illustrat honores, religionem fovet, implet urbem, multiplicat sobolem, alitrix est pueritiae, tutrix adolescentiæ, juventutem lætificat, civitatem condecorat senectutis. Quod totum ex uno Scripturae testimonio colligere tibi est. Cum enim Genesis de jurgio inter pastores Geraræ et pastores Isaac ageret, adjunxit quod « primum puteum, » de quo rixati sunt, « vocavit Isaac *Calumniam*, » secundum *Inimicitias*, tertium, de quo non fuit rixatio, *Latitudinem* nominavit. Et Salomon in Proverbiis: « Qui ineunt pacis consilia, sequetur eos gaudium. »

D Adde quod pax ista via quædam et scala est, per quam ad pacem Jerusalem obtinendam pertingitur; imo in pace ista pax Jerusalem includitur, et servatur, sicut supra ex verbis Jeremias licuit intueri. Et Paulus ad Timotheum pro hac pace orare docet: « Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus, qui in sublimitate sunt constituti, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. » Inde est quod Dominus noster pacem Ecclesiae daturus adveniens, tantam ei pacem paravit ut auferret bella usque ad fines terræ, arcum con-

tereret, arma confringeret, et scuta combureret igni.

CAP. XIX. — De pace Jerusalem, hoc est Ecclesiae.

Jam hora est ut de pace Jerusalem, hoc est Ecclesiae, quae dicenda sunt, annectamus Pax ista, sicut nos praeposuisse meminimus, Christianae pacis concordia est, cujus monstrator et monitor erat Paulus, cum diceret: « Non est regnum Dei esca et potus, sed justitia et pax. Itaque quae pacis sunt, sectemur. » Et rursus ad Timotheum: « Sectare justitiam, fidem, amicitiam, charitatem et pacem cum his, qui invocant Dominum de corde puro. »

Evidentius autem de hac pace discipulos commonebat Dominus: « Habete, inquit, in vobis sal, et pacem habete inter vos. » In sale sapientiae nostis intelligi condimentum. Quae autem verior sapientia quam ea, de qua scribitur, quia « praedicamus Christum Dei virtutem et sapientiam? » Mandaturus ergo de hac pace, de sale praemonuit, quia nemo pacem istam meretur habere, nisi qui prius Christum elegerit per fidem in corde suo suscipere. Est enim ipse, ut dudum diximus, pacis hujus conciliator et auctor, « Pater, inquit eloquium sacrum, futuri saeculi, princeps pacis. »

CAP. XX. — Quomodo pax ista per charitatem faderetur.

Quocumque autem per charitatem, sicut praebavimus, pax ista construat, psalmus mihi testis est: « Fiat pax in virtute tua. » Ibi virtutis nomine reginam virtutum omnium intellige charitatem, quae proprie virtus ideo dicitur, quia fortis est ut mors (fortis enim est ut mors dilectio) cui nullus resistit, cum venit, qui occidit, quod male fuimus, ut aliud benesimus.

Enimvero quatenus nanc pacem faciat coaritas, non latet aliquem sacri voluminis notitiam profitentem. Ita namque est charitas in hac pace, sicut spiritus vitalis in corpore. Quemadmodum enim in corpore spiritu vegetante membra vivunt, et velut pacem quamdam soliditatemque propaginis retinent, abscedente autem spiritu mori ea necesse est et dissolvi, sic et charitas sola est, quae filios Ecclesiae in hujus pacis consolidat unitate, qua recedente pax ista discinditur. Ex quo licet propter sacramenta ecclesiastica ipsius corporis simulatam tantisper retinet compaginem, per peccatum tamen odii, quod mors est animae, sensum penitus amittunt vitae.

Quod Doctor gentium in nonnullis epistolarum suarum locis argutis rationibus explanavit, dum inter membra Christi et partes humani corporis cognatam admodum similitudinem posuit, ad Corinthios quidem ita: « Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis, cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita et Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum baptizati sumus. » Ad Ephesios autem sic: « Crescimus in illo qui est caput, Christus, ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem

junctionam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri augmentum corporis facit in aedificationem sui in charitate. » Idem quoque et eisdem pene verbis eum ad Colossenses scripsisse reperies.

Charitas ergo est, quae membra Christi vivificat, atque ea in unum corpus foederat et concordat. « Unde sollicite servate unitatem spiritus in vinculo pacis. » Hoc est illud beatum arcae Noe bitumen, quo ligna ipsa collinita tenacius aquas irrepere diluvis non sinebat. Haec est ligatura, qua una superius copulatur ansa, quae humanitati deitatem insubulat, linea quam Dominus in terra disposuit, et hominem in caelestia translevavit.

Haec ergo sola est, quae ecclesiae aggregat unitatem, imo ipsa est Ecclesiae unitas, unica illa videlicet inconsutilis, desuper contexta per totum, non divisione ad plures, sed ad unum sorte perveniens. Si tunicam hanc tantum unus accipiat, nemo putet se habere charitatem, qui in unitate non manet Ecclesiae. Imo nulla est via salutis, nullus locus remedii, illis nimirum, quos catholicae unitatis gremium non includit, quod praefatae arcae Noe figurata notat historia. Omnes enim, qui extra eam reperti sunt, aquis castigantibus perierunt. Id ipsam loquebatur Paschae mysterium: « In una, inquit, domo comedetur, nec effertur de carnibus ejus extra fores. » Carnes enim agni Domini corporis sacrificium praeludebant. Hoc autem sacrificium est unitatis ecclesiasticae evidentissimum sacramentum. Idem etiam in domo Raab divina lectio praesignavit, cum diceret: « Patrem tuum et matrem tuam et omnem cognationem tuam congregabis in domum tuam. Qui ostium domus tuae egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput ejus. »

Propter hujus pacis ac unitatis vinculum ipsa mater Ecclesia « una columba » dicitur, « unica » etiam simpliciter appellatur; « una est enim columba mea, perfecta mea. » Et David in voce [vice] Domini unicam suam orat a canibus et leonibus liberari dicens: « De manu canis unicam meam, et a leonibus unicam meam. » Haec unio est, qua apud Ezechielem duo ligna, populus nempe Judaeorum et gentium, sic junguntur unum ad alterum ut ex duobus unum ligni corpus appareat glutinatum.

CAP. XXI. — Quid sit pietas proposita, et qualiter ipsa pacem nutriat Jerusalem.

Pietatem vero, qua pacem Jerusalem nutriti diximus, opera misericordiae credere debemus, quibus in temporalium seu spiritualium bonorum penuria in invicem fraterna charitate succurrimus, de quibus dictum est: « Rogate quae ad pacem sunt Jerusalem. » Quasi [diceretur]: O vos, qui sedetis in judicio, rogate interrogantes eam, quae sunt et valent ad pacem nutriendam Jerusalem.

Ex quo latenter innuitur quod illi, qui sedebunt super sedes duodecim judicaturi duodecim tribus Israel, potissimum de operibus pietatis, utrumque sci-

licet ea vicissim sibi impenderit, homines exami-
nando disquirent, utique in prædicatoribus et plebi-
bus, an videlicet hi, quibus seminata spiritualia
sunt, colonis, hoc est prædicatoribus carnalia me-
tenda tradiderint, et retro, si illi, qui a plebibus
suis carnalis sustentationis stipendia perceperant, eas
spiritualium escarum rescere alimentis studuerint.
Sunt enim pastores Ecclesiarum mercatores, cum
populo credentium mercimonia necessaria contra-
hentes, quibus dicitur : « Negotiamini, dum venio. »
Quemadmodum enim mercatores de aliis regionibus
in forum cum aliis conveniunt, suas cum ipsis mer-
ces utiles permutantes eis dando quædam, quibus
illi opus habent, et ab eis recipiendo, quibus ipsi
indigent; sic et prælati cum suis subditis facere
credendi sunt.

Forum istud Ecclesia est, in quam tanquam
quemdam locum medium de diversis nationibus in
unum conveniunt, scilicet et præcones Dei illuc de
montibus, id est alto virtutum culmine adveniunt,
[et] subjecti de convallibus, hoc est de inferiore et
terrena conversatione ad id conscendunt. Quod forte
Veritas in Evangelio signavit dicens : « Cui similem
æstimabo generationem hanc? Similis est pueris
ludentibus in foro, qui sibi cœqualibus imprope-
ranter dicunt : Cantavimus vobis, et non saltastis;
lamentavimus, et non planxistis. » Quia dum prælati
in Ecclesia æterna gaudia reprobis auditoribus præ-
dicant, nullam in eorum cordibus lætitiã generant,
dum quiddam eis de cœlestibus dicitur, fabulosum
putant, et dum eis patres eorum futura minantur
supplicia, non compunguntur, non ingemiscunt, quia
nihil esse infernum, nullos post hanc vitam crucia-
tus arbitrantur.

Illic ergo spiritualium ac carnalium permutatio,
vel quodcumque alternatum inter fratres pietatis
officium, sicut nobilissimus noster auctor exponit,
illa æqualitas est, cuius apostolus memor fuit, cum
diceret : « Non ut aliis sit remissio, nobis autem
tribulatio, sed ex æqualitate. » Æqualitas est ipsa
pax Jerusalem, ut opera misericordiæ corporalia
jungantur operibus prædicationis spiritualibus, et
stat pax dando et accipiendo. Dum enim sumitur
psalmus, et datur tympanum, fit psalterium (3) ju-
cundum cum cithara. « Communicet ergo qui verbo,
ei qui se catechizat, cum omnibus bonis. »

**CAP. XXII. — Qualiter humilitas hanc pacem
firmet.**

Novissime qualiter humilitas pacem Jerusalem
firmet et roboret, illa tabernaculi fœderis te doceat
fabrica exemplata, ubi præcepit Dominus Moysi, in
lateribus tabularum binas incrustaturas, quibus ipsæ
tabule mutuis annexibus convenirent. Bina tabula-
rum incrustatura gemina cujuslibet fidelis credatur
humilitas, ut videlicet de temporalibus successibus
non tumeat, et de spiritualium bonorum gratia, si

quam habet, præ cæteris non infletur. Per incrusta-
turam ergo, qua tabulæ invicem copulantur, arca
compingitur, quoniam per humilitatis artificium
pax Ecclesiæ custoditur. Quod considerans Paulus
ait Philippensibus : « Si qua ergo consolatio in
Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas
spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium
meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes
unanimes, id ipsum sentientes, nihil per conten-
tionem, neque per inanem gloriam, sed in humili-
tate superiores sibi invicem arbitantes. »

Humilitas ergo est, quæ pacem Jerusalem servat
indissolubilem, sicut et suum contrarium, videlicet
superbia, ea nempe sola pacis hujus desecat unita-
tem. Quis enim non dico a bonis solummodo, sed a
malis, quos adhuc Ecclesia sustinet, et in quorum
separatione ecclesiasticæ pacis tranquillitas læde-
retur; quis, inquam, ab eis interiit, nisi typho venti-
latus superbiæ ob id tantum quod mali sunt, corpo-
raliter segregatur? Unde et Scripturis testantibus
deteriores tales sunt nocentibus. Similes enim sunt
hi levioribus paleis, quæ ante ventilationem aere
de ipsa massa tritici, suspirantibus auræ flatibus,
rapiuntur, cum illi, qui per humilitatis pondus
graves sunt, generalis examinis ventilabrum præsto-
lantur. Propter quod dicitur : « In populo gravi lau-
dabo te. »

Item et Lot præconiis meruit non indignis subvehi,
quod solus ipse bonus inter pessimos perseveraverit
conversari : « Justum, inquit Petrus, oppressum a
nefandorum injuria et luxuriosa conversatione erit.
Aspectu enim et auditu justus erat habitans apud
eos, qui de die in diem animam justam iniquis ope-
ribus cruciabant. »

Quanta denique est ista ecclesiasticæ pacis humi-
litas, quæ lupi domat rabiem, pardi domat ferocita-
tem, et leonis deponere superbiã non ignorat, ut
jam juxta denuntiationem propheticam in conventu
pacis ecclesiasticæ habitet lupus cum agno, pardus
cum hædo accubet, leonemque et vitulum simul
videas commorantes?

**CAP. XXIII. — De pluribus differentiis, quibus pax
Jerusalem a Babylonis pace discernitur.**

Nimis multa differentia a pace Babylonis pax ista
distinguitur. Quamlibet enim utraque bona sit, me-
lioribus tamen hæc pax titulis exornatur. Illi nam-
que paci excepta ea humanitate, quam diximas,
olerumque sufficit non nocere; hæc pax expetit om-
nibus prodesse velle, et, cuicumque poterit, bene-
facere. Ad quod forte illud respicit, quod Doctor
gentium ait : « Pax omni operanti bonum. »

Item pax Babylonis, ut superiori paginæ commissum
est, gignit gaudium; pax autem Jerusalem beatitu-
dinem de gaudio operatur. Unde Tobias ad Jerusa-
lem loquens ait : « Beati omnes qui diligunt te, et
qui gaudent super pace tua. » Item in pace mundi
qui imperant, domini sunt; in pace Ecclesiæ perma-

(3) Ita plures veteres scribunt pro psalmus et psalterium.

nent servi. Unde unuseorum ait : « Non nosmetipsos A prædicamus, sed Dominum nostrum Jesum Christum, nos autem servos vestros per Jesum. » Et Dominus ad discipulos : « Qui voluerit inter vos primus esse, erit servus vester. » Cum enim, sicut præmissum est, pacem istam charitas agat, amor autem gradum nesciat, omnes, qui hujus pacis fœdere nexi sunt, paribus sibi studebunt officiis subservire, juxta quod Paulus ait ad Galatas : « Per charitatem spiritus invicem servientes. »

Item pax Jerusalem omnem remittit injuriam, sicut testis est oratio illa quotidiana, qua dicimus : « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. » Pax Babylonæ legem statuit, ut injuriis opponeret talionem. Item Babylonæ pacis cultores, sicut supra monstratum est, erga eos, qui publicam pacem violant, impacati sunt; qui vero hujus pacis possessores sunt, etiam cum odientibus pacem pacifici esse non desinunt. Nam « cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus. » Quos tamen, cum reliquis salutis periculum non timetur, eum pia severitate persequitur, non quidem mali ferro, sed spirituali gladio feriens rebellantem. Nam ut ait Apostolus, « arma nostræ militiæ non sunt carnalia, sed potentia Deo. » Pia severitate idcirco posuerim, quia sic in eos, qui obnoxii sunt, extrinsecus anathematis est exercenda severitas, ut tamen intrinsecus erga illos fraternæ charitatis viscera non rumpantur. Unde Paulus Thessalonicensibus : « Si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per epistolam hunc notate, et ne commisceamini cum illo, ut confundatur, et nolite quasi inimicum reputare, sed corripite ut fratrem. »

Item pacis Babylonæ cultores ea, quæ ipsius pacis bona sunt, sibi sufficere æstimantes, nil ultra quærunt vel appetunt. Sic quidam ex ipsis dixisse legitur : « Fiat tantum pax et veritas in diebus meis. » Hujus autem pacis amatoribus meliora post hanc vitam possidenda relinquuntur, quemadmodum scriptum reperies : « Quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. »

Item pax Babylonæ persecutionum immunitatem tribuit; pax Jerusalem patientiam tantum exigit adversorum. Quod innuere voluit, qui virtutes numerans, post pacem de patientia mox subjecit : « Fructus autem spiritus charitas, gaudium, pax, patientia. » Amplius : Pax Babylonæ si tranquillior, copiosior, perennior fuerit, in luxuriosam nimis et effeminatam remollietur voluptatem juxta illam sartyricæ reprehensionis acrimoniam, quæ aspergitur in Romanos :

*Præstabat castas humilis Fortuna Latinas
Quondam, nec vitiiis contingi parva sinebant
Tecta labor somnique breves et vellere Tusco,
Vexator, duræque manus ac proximus Urbi
Annibal, et stantes Collina turre mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala, savior armis
Luxuria incumbit, victumque ulciscitur orbem.*

Econtra pax Jerusalem quo multiplicior ac diuturnior fuerit, virtutum merita viriliter roborabit. Propter quod Petrus dicit fidelibus : « Gratia vobis et pax multiplicetur. » Et Paulus jam non longam, sed perpetuam pacem Thessalonicensibus exoptabat : « Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. »

Ad extremum et illa non tenuis differentia est, quod mundanæ pacis consociatio, maxime quæ inter domesticos et amicos transigitur, quo dulcior fuerit, eo ipsius disjunctio ultima, quæ per mortem sit amarior computatur. Nec enim fieri potest, ut ejus mors nobis nimis amara non sit, cujus vita nimis dulcis exstiterat. Atqui ecclesiasticæ pacis beata societas per mortem non distrahitur, sed mutatur in melius. Unde fideles, hac societate concordēs, cum aliquem de suis extulerint, nisi quantum naturale debitum humanitatis exposcit, nullis afficiuntur mœroribus, sed magis quodam interno gaudio præcedentem in patriam socium prosequuntur, scientes quod mors non scopulus, sed portus est, honesta missio militis, merces operis, aditio hæreditatis. Nam « cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini. »

CAP. XXIV. — De tribus articulis, quibus pax Ecclesiæ continetur.

Tribus autem articulis velut trinis fundamentis, scilicet fidei unitate, voluntatis unanimitate, morumque conformitate pax ista subnititur.

De primo articulo scribitur ad Romanos : « Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo. » De voluntatis unanimitate idem Paulus superius dixerat : « Deus autem patientiæ et solatii det vobis sapere in alterutrum idipsum secundum Jesum Christum, ut unanimes uno ore honorificetis Deum. » De conformitate morum ipse idem monuit Philippenses, « ut idem, inquit, sapiamus, et in eadem regula permaneamus. » Ubi nomine regulæ conformitatem innuit vitæ. Etenim in unam fidem normam omnes, qui sunt Christi, conveniunt. Quod visibili jam documento percipimus, dum videre est, quomodo tam varii cultus gentes, tam dissona vultus ora, tam diversa linguarum schemata in ejusdem consonantiam uniuntur. Omnes enim, qui Christiana professione censemur, unius Domini sumus famuli, unius pastoris oves, unius gregis milites. Unus nos Pater genuit, una mater Ecclesia concepit, unius agnoscimur corporis membra.

In voluntatis vero unanimitatem concordiam et morum eandem similitudinem non omnes concurrere statim necesse est, his morum et voluntatis exceptis capitulis, quæ tam evangelicæ quam apostolicæ præceptionis decreta scripta tacitaque sanxerunt, secundum quod totius Christiani generis statum opus est indissimili voluntatis et moris facie colorari. Alias autem, licet novellæ Ecclesiæ filios moribus et animis conformissimos fuisse legamus « multitudinis enim credentium erat cor unum et anima una » nostris tamen temporibus tum propter fragilitatem

hominum, tum etiam disseminatam per totum orbem numerositatem credentium, quos unius penitus voluntatis et moris qualitate formari ab omni humana possibilitatis facultate quam longe est. Non omnes in eandem affectionem et moralitatem coeunt, sed aliis alia placent et habent, extra quam si aliquos usque adeo pax ista ligavit, ut eis non tantum animi assensionem, sed etiam domicilii habitationem individuam largiatur, de quibus scriptum est: « Deum, qui habitare facit unius moris in domo. » Et iterum: « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. » Et in Evangeliiis: « Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. »

CAP. XXV. -- *De dissensione Pauli et Barnabæ.*

Denique si ipsam animorum concordiam inter justos dissensione forte aliqua vulnerari contigerit, non erit desperandum continuum, nec his dissidentibus detrahendum, quia etiam Pauli et Barnabæ societatem evangelicam quondam legimus funiculo disjunctam, quemadmodum scriptum est quia « Barnabas voluit secum assumere Joannem, qui cognominatur Marcus; Paulus autem rogabat eum, ut qui discessisset ab eis de Pamphilia, et non isset cum eis in opus, non debere recipi. Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, et Barnabas quidem assumpto Marco navigaret Cyprum, Paulus vero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus. » Quem Marcum postea Paulus in affectum recipiens, ipsum etiam Colossensibus studuit commendare dicens: « Salutem vos Aristarchus concipivus meus, et Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata, » prius videlicet, quam discessisset (hæc enim mag. . . .) « si venerit ad vos, excipite illum. »

Quia igitur ecclesiasticæ pacis fundamentum præcipuum fides est, si aliquando inter membra Christi non quidem hostili dissidio, sed simultate fraterna alicujus contentiois querela subsiliat (quæ tamen mediocritatis limites non excedat) non est timendum penitus: quia facile curari possunt hæc jurgia, in quibus nec fidei pax, nec pietatis veritas collabescit. Hæc enim magis dissui quam discindi putanda est fraternæ concordia, in qua charitatis usus remittitur, nec odium irritatur.

CAP. XXVI. — *Quomodo pax ista angelis suavis est, et dæmonibus terribilis.*

Admirabilis nimium pax ista, et tota laude solemnibus, quæ suavis angelis, terribilis existit dæmonibus. Est enim pax Ecclesiæ similis illi cœlesti et primariæ harmoniæ vel motui planetarum septem usque orientem currentium. Dulcis quædam et plena gratissimæ sonoritatis vox redditur, cum scissus æther in ipso sonorantium planetarum tam artificabiliter, tam æqualiter acuta cum gravibus temperat, ut concentus inde formetur sic suavissimus, quod infabuliter vincere habeat omnem dulcori modulaminis cantilenam. Quem tamen motum orbium, immensius

A concrepantem nostræ nequeunt aures distinguere, quemadmodum scripsisse inventi sunt, qui cœlorum arcanis oculos domesticos injecerunt: quia, ut aiunt, propter veterem consuetudinem erga crepitum illum, qui ex prima nativitate resonat, usu quotidiano oppletarum aurium sensus obscurat, hæc minus ejus auscultare possumus melodiam, sicut in officina metallica assiduis operantium ictibus contusus hebescit auditus. Ad quod forsitan, secundum fidem historicam, illud pertinet, quod Dominus in Job dixit: « Quis enarrabit cœlorum rationem, et concentum cœli quis dormire faciet, » subaudias, nisi ego? Dormire quippe cœli concentus Deo faciente dicitur, quando planetarum motus ille harmonicus sic summi Opificis arte compositus est et sonum quidem tonantissimum habeat, sed humanis auribus velut per somni quietudinem obsilescat.

Quod autem ecclesiasticæ pacis concordiam modulatarum vocum concinnitati comparari oporteat, ultimus psalmus clamat: « Laudate eum in tympano et choro, laudate eum in chordis et organo. » Ubi per chorum, quia plurium vocum habet adstantiam, ecclesiasticæ concordiæ unitas figuratur, in hanc similitudinem, quia sicut in pluralitate vocum eo dulcior harmonia fit, quo non ex eisdem, sed diversis sonis cantus unus compingitur, sic et in ecclesiasticæ pacis statu eo est concordia pulchrior, quo non omnes omnibus, sed singuli singulis et diversis officiis uti sub uno charitatis sociamine dignoscuntur. Qualem etenim putares tu Ecclesiæ esse concordiam, si docere vellent omnes, si exhortari singuli, si elemosynam tribuere universi, et cætera ab apostolo numerata officia, quæ omnia si in uno quolibet simul essent, eorum omnium deperiret utilitas, dum nemo ab alio reciperet, quo ipse non egeret, sicque evanesceret pax Ecclesiæ, quam in dandi et accipiendi pietate disputavimus contineri.

Nunc igitur dum tu mihi nescienti doctrinam prædicas, et ego tibi egenti alimenta dispendo, dum iste illi in templo orat, ille isti in prætorio postulat, et sic per reliqua ejusdem modi, tunc plurimorum fidelium grata concordia, velut multarum vocum blandior componitur harmonia. Hæc est illa fortassis musica, quam Sapiens prohibet impediri: « Ne impedias musicam. » Quam impedire quis intelligitur, cum fraternam pacis turbare consonantiam invenitur. Denique non otiose in choro isto, hoc est in unitate pacis ecclesiasticæ divinas canere laudes admonemur, quia Deum nemo laudare creditur, nemo bene unquam operari cognoscitur, si extra ecclesiasticæ pacis claustrum evagetur.

Ex his ergo liquet quomodo fraternæ societas pacis concinnitati sonorum affinis est. Qualiter vero concentui planetarum sit similis, ille scire potuit, qui [novit, cur] veri filii Dei, ex quibus concordia ista componitur, luminibus cœli comparentur. Dicit enim Apostolus ad hujusmodi: « Ut sitis sine querela et simplices filii Dei, et sine reprehensione in medio nationis prævæ et perversæ, inter quos hæ-

etis sicut luminaria in mundo. » Ex septem planetis ille concentus efficitur, et per septiformem Spiritus sancti gratiam pacis nostræ societas concordatur. Versus orientem motus ille concinnus vadit, quia omnis regularis unitatis fraternitas ad finem consummationis, Christum respicit, de quo scriptum est: « Ecce vir oriens nomen ejus. » Dormit concentus ille cælestis, dum in tranquillitate pacis nostræ spirituales viri, a mundi secreti tumultibus, internæ sapientiæ profunda meditantur, sicut sponsa in voce talium Sponso respondet dicens: « Ego dormio, et cor meum vigilat. »

Sicut autem harmonia illa cælestis nobis imperceptibilis est, distinguibilis autem et dulcis supernæ regioni, sic et Christianæ societatis spiritualem continentiam homines mundiales ignorant, (animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus) quam tamen superni cives, hoc est, angeli distinctius notant, eamque velut quamdam dulcis carminis modulantiæ gratæ acceptionis auribus auscultant secundum illud Cantici canticorum ad Ecclesiam: « Quæ habitas in hortis, amici auscultant te, « dicentes singuli: « Fac me audire vocem tuam. » Ubi nomine amicorum spiritus cælestes intelligas, de quibus in Evangelio mentio habetur, quia scilicet cum pastor ovem invenit, « veniens domum convocat amicos et vicinos dicens: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ periit. »

Denique sicut angelis concordia ecclesiastica est grata, ita demonibus, ut prælibavimus, formidolosa. Sicut enim Romanorum castrorum acies tunc fiebat inimicis terribilis, quando quæ prius divisa per plures pugnatat ordines, postea junctis cornibus impetum mittebat in hostes; sic nimirum et in Christianæ militiæ præsidiis agi putandum est, ut videlicet si per aliquam occasionem divisa Ecclesia contra tenebrarum principes per partes bellare tentaverit, minus timori sit, et ob hoc tardius de contraria fortitudinæ victoriam nanciscitur, terribilis autem fiat vincatque facillime, si adunata concordia spiritualem contra hostem promoverit armaturam. Quod utique in ea Sapiens admirans et laudans ait: « Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? »

CAP. XXVII. — De signis pacis tam humanæ quam ecclesiasticæ.

Signa autem, quibus tam pax ista quam Babylonica quæritur, datur, ligatur, discernitur, multifaria sunt. Alia enim verbis, alia rebus, alia actibus explicantur. Verbis, ut puta, salutationibus, pactionibus, juramentis; rebus, quemadmodum lauri, olivæ palmæque ramusculis. Unde palma quasi pacis alma ab etymologis nuncupatur. Actibus, sicut in complexione dexterarum, in concervatione lapidum, et in ictu sacrificandæ victimæ consuetudo vetustior usurpatur.

CAP. XXVIII. — De pacis osculo.

Inter omnia tamen pacis signa, quæ actibus transiguntur, præcipuum et magis expressum est osculum, non dico pedis, aut frontis, aut auris, aut alterius membri, sed oris tantummodo. Quia enim evidentius, per oris officium quam per cæterorum membrorum nutu animi votum exprimitur, ideo per osculum oris pacis beneplacitum aptius adnotamus.

Datur pacis Jerusalem osculum fratribus in Ecclesia non qualibet hora, sed in missa post immolationem quidem, sed ante susceptionem Dominici corporis. Quod osculum primum a sacerdote ministris traditur, ut exinde per eos in cæteros expendatur. In pace, quam prius sacerdos tribuit, pax Dei ad nos, nostra scilicet reconciliatio, ex qua pax Jerusalem pendet et nititur, designatur. Cujus pacis osculum primitus sacerdos offert, quia pax reconciliationis per ecclesiasticos prælatos nobis annuntiata est et indulta, sicut scriptum est: « Suscipiant montes pacem populo. » Unde unus ex his montibus, quasi hujus osculum pacis Corinthiis offerens inquit: « Dedit nobis mysterium reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, » hoc est vice ejus, « reconciliamini Deo. »

Et quoniam pax ista in Christi morte consummata est, recte post immolationem, quæ mortis Dominicæ memoriam imaginat, hujus pacis osculum sacerdos libat. Quia vero illud osculum, quod postea communicatur in singulos, fraternæ pacis concordia demonstratur, ideo ante susceptionem sacramenti tribuitur, ut videlicet omni deterseo odio mundum cordis præparetur hospitium, in quod Dominus ingredi eligat et habitare. Istud est illud osculum, quod Paulus in Romanorum et Corinthiorum salutationibus statuit offerendum: « Salutate, inquit, invicem in osculo sancto, » hoc est sincero, non fictitio, quale fuit Jædæ osculum, quo prodidit Salvatorem, quale et illud Joab, qui Amasam quasi demulcens osculo percussit in latere, et effudit intestina ejus, et mortuus est.

CAP. XXIX. — De his qui pacem turbant ecclesiasticam et fraternam, de peccato eorum et pœna.

Hujus osculi confectores, schismatici maxime et hæretici credendi sunt, qui non columbæ, sed corvi, non agni, sed lupi oscula defigentes, castitatem pacis ecclesiasticæ polluant et corrumpunt, dum illi scissuris dirimere, isti erroribus catholicæ unitatis discernere concordiam non verentur, ad hoc blandientes, ut rapiant et occidant.

At subversionem istam pacis ludus Ismael cum Isaac præsignasse traditur, quem Indum persecutionem Apostolus nominavit: « Quomodo tunc, qui secundum carnem natus fuerat, persequatur eum, qui secundum spiritum: ita et nunc. » Quæ videlicet persecutio tinenda plus est quam ea, quæ aperta impugnatione grassatur. Facilior est enim

cauio, ubi manifesta formido. Plus autem timendus est et cavendus inimicus, cum latenter obrepit, cum per pacis imaginem occultis serpit accessibus, eo majora daturus vulnera, quo minus ejus malignitas fuerat præmonstrata.

Tales scissuras Apostolus videns in Corinthiis progerminari: « Obsecro, inquit, vos, fratres, per nomen Domini Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata. » Quas etiam in reti apostolico signari cognoscimus, quod rumpi præ multitudine piscium Lucas memoravit. Fieri autem hujusmodi hæreses et dissensiones Dominus patitur, ut, dum mentes nostras veritatis discrimen examinat, probatæ fidei integritas serenius clarescat. « Oportet, ait Apostolus, hæreses esse, ut, qui probati sunt, manifesti fiant. » Multi enim lupi, dum Ecclesia tranquilla est, agni putantur et oves, filii creduntur et fratres. Sed cum postea schismatibus et hæresibus Ecclesiæ cœperit requies turbari, latescentem illam, et supputatam mentis nequitiam in publicum despumantes, jam patenter insontes quosdam dilaniant, putanturque de Ecclesia tunc egredi, quos tamen constat de Ecclesia nullatenus exstitisse juxta illud Joannis Apostoli: « Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. » Concepti « tenent hujusmodi utero matris Ecclesiæ, antequam formarentur, viscera quassaverunt, et sic abortivi excussi sunt. « Alienati sunt » enim, ut Psalmi revellet oraculum, « alienati sunt peccatores ab utero, erraverunt a ventre, locuti sunt falsa. »

Demum tam detestabile est hoc peccatum, quo ecclesiastica concordia sædatur, ut quælibet culpa alia iudicata ad pondus hujus criminis levis et venialis censeatur. Pejus est enim istud crimen etiam peccato Christum negantium. Ibi enim potuit fuisse necessitas, hic sæpe obnoxia est voluntas; in aliis offensis unius forte animæ dampnum est, hic periculum vertitur plurimorum, et cum contingat semel delinquere, schismaticus convincitur quotidie peccare. Adeo autem hujus prævaricationis excessus grandis est ut nec per sanguinem valeat indulgentiam promereri, quemadmodum sacundissimi Cypriani martyrio consecrata dicta auctoritas: « Inexpiables, inquit et gravis culpa discordiæ nec sanguine abluitur, nec martyrio purgatur. »

Supplicium vero eorum, qui ipsius Ecclesiæ, sicut præmissum est, dispaginant, vel etiam revelant concordiam, quam vehemens sit, Dathan et Abiron et Core mors nova ac penitus stupenda nos edocet. Nam quia dissensionem in populo facere conati sunt, terra compagibus ruptis dissiliens, seque in sinum largiorem aperiens vivos eos cum omnibus suis profundo ore voravit, quemadmodum sacra Numeri depingit historia, quia « dirupta est terra sub pedibus eorum, et aperiens os suum deglutivit eos cum tabernaculis suis et universa substantia, descenderuntque viventes in infernum aperti humo. Sed et egressus ignis a Domino inter-

A fecit Core et ducentos quinquaginta viros, qui cum eo incensam offerebant. » Similem potestatem Ecclesiæ divisoribus sub imprecationis voce Propheta denuntiat: « Veniat mors super illos, et descendat in infernum viventes, quoniam nequitia in hospitium eorum in medio eorum. » Quæ vero nequitia? « Quoniam, inquit, contaminaverunt Testamentum ejus, » sacræ videlicet Scripturæ eloquium in quidem, ut « divisi ab ira vultus ejus, » hoc est, Domini, divino eis irascente judicio adversus invicem contrarii erroris malitias erexerunt, et hinc in Sabellium, Eutyches in Nestorium, prædestinatus in Pelagium, et in Carpoticeum Manichæus. Et quoniam sic dissoluti sunt, « nec compuncti » sunt, quamvis contra se diversis dogmatibus dimicent, glomeratis tamen malitiæ studiis Christianæ unitatis concordiam insectantur, ut isti quoque cum propheticum illud adhæreat, quo dicitur Manus persequi Ephraim, Ephraim Manassen, sicut in tamen Judam.

Dein illi quoque qui, non dico generalis Ecclesiæ, sed plurium vel duorum saltem concordiam frindunt, vel qui inter se fraternæ charitatis pacem odii fermento corrumpunt, in reatum quam culpabilem incidant, ratio manifestat. Qui enim per odium fraternæ dilectionis gratiam exhaustam, cum diu nullius boni operis Deo sacrificium immolant, quam diu a fratrum charitate discordant. Propter quod de Cain, qui cum fratre pacem per iracundiam zelum non habebat, scribitur, quia « ad Cain et ad munera ejus Dominus non respexit. » Et in Evangelio: « Si, inquit, offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid adversus te, relinque ibi munus tuum ad altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offer munus tuum. »

Eos vero, qui inter fratres discordiam seminant, videlicet susurriones, quam grande peccatum premit, quis dissimulare audeat? Cum enim Deus et diabolus summa erga invicem repugnantiâ contradicant (sicut enim Deo nihil est pretiosius virtute dilectionis, sic nihil desiderabilius diabolo extinctione charitatis. Extincta namque charitate ceterarum virtutum chorus dilabatur, quarum omnium mater charitas esse scitur), unde constat, quod susurrionem, qui spargendo odium charitatem perimit, eo magis Deus execratur quod adversario suo diabolo in hoc nequitia famulatur opere, quod super omnia ipse noscitur diabolus amare.

Et iterum in Proverbiis Salomonis: « Sæpius quæ odit Dominus, et septimum detestatur animus ejus: oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes sanguinem innoxium, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad cursum in malum, proferentem mendacia, testem falsum, et eum, qui seminat inter fratres discordias. » Ille est, susurro sicut in seminatione discordiæ diaboli hæres est, ita ejus et in nomine apostasiæ conque-

reperitur. De apostata enim angelo scriptum est, **A** cum bonis seminibus zizania fuisset injecta : « Inimicus homo hoc fecit. » Et de susurrone clamant Proverbia : « homo apostata, vir inutilis in omni tempore jurgia seminat. »

Remedium autem contra hoc malum illud erit potissimum, si a societate fratrum zizaniator hujusmodi maturius excludatur : « Cum enim defecerint ligna, ait Salomon, exstinguitur ignis, et susurrone detracto jurgia conquiescunt. » Quantum vero supplicium talibus struatur, tenui quidem verbo, sed gravi sententia idem Sapiens explanavit, cum protulit : « Semper jurgia querit malus ; angelus autem crudelis mittetur contra eum. »

CAP. XXX. — Qualiter pax præsentis Ecclesiæ perfecta non sit.

Per ea, quæ in continenti capitulo decursa sunt, ecce videre vacat quænam illa sint quibus et generalis Ecclesiæ et particularis in Christo societatis consueverit profanari concordia. Cum igitur ecclesiasticæ pacis tranquillitas tantis infestationibus perturbetur, licet in comparatione pacis Babylonice quodammodo beata sit, absolute tamen grata, nec beata est nec perfecta, contra quam tot laquei expansi sunt, tot objecta scandala, tot insidiæ, tot calumniæ oblatrantes, sicut vulgatum est in Proverbiis, quia « in medio laqueorum ingredieris, et super dolentium arma ambulabis. » Et rursum post aliqua : « Cave tibi, et diligenter attende auditui tuo, quoniam cum subversione tua ambulas. » Quantus nempe Matris Ecclesiæ in hac pace timor est ! quanta mœstitia de exeuntibus, **timor de exituris !**

Sed et illud accedit ad cumulum, quod « militia est vita hominis super terram, » in his certe, qui diversorum præliorum docibiles, assidui adversus aereas helligerant potestates ; quæ omnia pacem istam constituunt non solum turbidam, sed et fructuosam.

CAP. XXXI. — De perfectissima pace supernæ Jerusalem.

Expectanda est itaque et suspiranda pax alia **D** Jerusalem dico non istius, quæ peregrinatur in via, sed illius, quæ regnat in patria, in qua nec ab extra

incurso, nec ab intra seditio formidatur. Ad cuius Jerusalem pacem refertur quidquid in pace præsentis Ecclesiæ geritur. In ista enim pace sunt merita : in illa fructus repositus meritorum. Cuius pacis visionem vir timoratus David optavit, cum dixit : « Videas filios filiorum tuorum pacem super Israel. » Quam et Petrus credentibus desiderabat dicens : « Gratia vobis et pax adimpleatur. » De qua et psalmus, supernæ civitatis laudes modulans, proponebat : « Qui posuit fines tuos pacem. » Pro qua et Sapiens de martyribus loquens ait : « Visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. » Hanc etiam mansuetis David promittit dicens : « Mansueti hæreditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis. » Ad cuius pacis statum pertinere cognoscitur, quod Sion Dominus pollicetur, quia, inquit, « non adjiciet ultra, ut transeat per te incircumcisus et immundus. » Et iterum per Joëlem : « Erit Jerusalem sancta, et alieni non transibunt per eam amplius. »

Hunc etiam pacis statum recte notat Evangelium, quod post resurrectionem Domini pisces multos grandesque conclusit, et tamen scindi nullo modo potuit. A quibus testimoniis nec illud discrepat, quod beati Jobi verba sonant : « Ibi impii cessaverunt a tumultu, et ibi requierunt fessi robore, et quondam victi pariter sine molestia non audierunt vocem exactoris. Parvus et magnus ibi sunt, et servus liber a domino suo. » Quam perfecta igitur **C** et beata pax illius Jerusalem, ubi libertas sine dominatione, societas sine dissensione, quies sine solitudine, unanimitas illic individua, securitas imperterrita, tranquillitas inturbata. Ibi absque timore gaudium perpetuum ac plenissimum possidetur. Nemo enim ibi erit, pro quo tristari oporteat : nemo intrat, de quo ambigi expediat vel timeri. Immensissimis namque inter electos et reprobos jacentibus spatiis, et chaos magno firmato per medium, sicut per illos istorum nequibit purgari miseria, sic et per istos illorum non poterit felicitas inquinari.

Hæc de bono pacis non pro rei magnitudine, sed ingenii facultate digessimus. Propositi ergo tractatus cursum his finibus compescentes, jam et stylo signaculum, et ori silentium imprimamus.